

Številka: Up-629/17-54

Datum: 13. 1. 2022

ODLOČBA

Ustavno sodišče je v postopku odločanja o ustavni pritožbi Vide Svetek, Ljubljana, ki jo zastopa Radovan Cerjak, odvetnik v Ljubljani, na seji 13. januarja 2022

odločilo:

Ustavna pritožba zoper sodbo Vrhovnega sodišča št. I Ips 44338/2012 z dne 24. 3. 2015 se zavrne.

OBRAZLOŽITEV

A.

1. Vrhovno sodišče je zavrnilo pritožnično zahtevo za varstvo zakonitosti, ki jo je kot hči obsojenega Viktorja Habiča vložila zoper sodbo Izrednega vojaškega sodišča Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije (v nadaljevanju Izredno vojaško sodišče) iz t. i. kočevskega procesa, razglašeno 11. 10. 1943. S slednjo je Izredno vojaško sodišče pritožničinega očeta obsodilo, da je storil kaznivo dejanje zločina narodnega izdajstva. Izreklo mu je smrtno kazen, ki je bila po razglasitvi sodbe tudi izvršena.

Stališča Vrhovnega sodišča

Legalnost sodišča, ki je sodilo v t. i. kočevskem procesu

2. Vrhovno sodišče je zavrnilo očitek pritožnice, da sodišče, ki je njenemu očetu sodilo v t. i. kočevskem procesu, ni bilo zakonito sodišče, temveč je šlo le za predstavo za javnost. Najprej je ugotovilo, da je bilo Izredno vojaško sodišče, ki je sodilo v t. i. kočevskem procesu, ustanovljeno z Odlokom Glavnega štaba NOV in POS z dne 8. 10. 1943 (v nadaljevanju GŠ NOV in POS) o ustanovitvi Izrednega vojaškega sodišča. Navedlo je, da je od 15. 8. 1943 veljal Odlok o postavitvi brigadnih in odrednih vojaških sodišč, ne pa več Odlok slovenskega narodnoosvobodilnega odbora o zaščiti

slovenskega naroda in njegovega gibanja za osvoboditev in združitve z dne 16. 9. 1941 (Slovenski poročevalec leto II, št. 19 – v nadaljevanju Zaščitni odlok oziroma Odlok SNOO).¹ Ta odlok naj bi določal, da podrobno organizacijo teh sodišč, poslovanje in postopek ureja poseben pravilnik, tj. Pravilnik za organizacijo, poslovanje in postopek brigadnih in odrednih vojaških sodišč z dne 5. 8. 1943 (v nadaljevanju Pravilnik št. I).² Po oceni Vrhovnega sodišča tako iz ustavnosodne presoje in sodne prakse izhaja, da sta Ustavno in Vrhovno sodišče sodišča, ki jih je z odlokom ustanovil GŠ NOV in POS, obravnavali kot sodišča, ki so delovala med vojno. Pri odgovoru na vprašanje, ali je bilo sodišče, ki je sodilo v t. i. kočevskem procesu, sploh sodišče, se je Vrhovno sodišče oprlo na Zakon o potrditvi zgodovinsko važnih odlokov, ki so bili izdani do 20. 11. 1946 (Uradni list LRS, št. 10 z dne 24. 2. 1948). Slednji naj bi zaradi zgodovinske važnosti za razvoj ljudske oblasti in tedanje državne ureditve Ljudske republike Slovenije (v nadaljevanju LRS) izrecno potrdil odloke, ki so jih izdali do 20. 11. 1946 najvišji organi ljudske oblasti Slovenskega naroda oziroma LRS in ki jih je potrdila Ustavodajna skupščina LRS s svojo odločbo (resolucijo) z dne 20. 11. 1946. Med potrjenimi odloki naj bi bil tudi Zaščitni odlok. Poleg tega naj bi bilo v prehodni, zaključni določbi 127. člena Ustave LRS z dne 16. 1. 1947 določeno, da odloki, zakoni in uredbe, potrjeni z odločbo Ustavodajne skupščine LRS z dne 20. 11. 1946 ostanejo v veljavi, dokler ne bo o njih izdana končna odločba (zakon z dne 24. 2. 1948). Navedeno naj bi omogočalo oceno, da imajo akti formalnopravno veljavo in je nanje treba gledati kot na pozitivnopravne akte v formalnopravnem pogledu. Po stališču Vrhovnega sodišča so bili navedeni akti potrjeni z resolucijo (odločbo) Ustavodajne skupščine LRS in organi, priznanimi kot oblastni organi oziroma organi ljudske oblasti, ki je v medvojnem času izdajala predpise.³ V nadaljevanju Vrhovno sodišče ugotavlja, da je bil v času formiranja Izrednega vojaškega sodišča že ustanovljen sistem sodišč, poslovalo pa naj bi se po Pravilniku o organizaciji in poslovanju področnih vojaških sodišč z dne 20. 9. 1943 in Pravilniku št. I. Po načinu formiranja, odločitvi o sestavi senata ter o vrsti primerov, ki jih je to sodišče obravnavalo, naj bi bilo Izredno vojaško sodišče primerljivo z ureditvijo sodišč v vojni (ali vojnem stanju), pristojno pa za sojenje za dejanja, ki so bila kazniva po splošnih pravnih načelih, ki jih priznavajo civilizirani narodi. Po oceni Vrhovnega sodišča naj ne bi šlo za izredni postopek in izredne sankcije, ki ne bi bile predpisane, temveč za predpisan postopek, kot je veljal tudi za druga takratna sodišča. V nadaljevanju je Vrhovno sodišče ob sklicevanju na stališče Ustavnega sodišča iz odločbe št. U-I-6/93 z dne 1. 4. 1994 (Uradni list RS, št. 23/94, in OdlUS III, 33), "da je Uredbo o vojaških sodiščih sicer izdal nepristojen organ, prav tako pa ni bila objavljena na takrat običajen način, a sta bili ti dve bistveni formalnopravni napaki sanirani s tem, da je Začasna narodna skupščina DFJ z dvema zakonoma Uredbo razveljavila in jo s tem priznala kot veljaven sestavni del dotedanega

---

¹ V upošteveni literaturi je zaslediti tudi poimenovanje Odlok SNOO z dne 1. 10. 1941. Ustavno sodišče bo pri presoji očitkov uporabilo poimenovanje Odlok SNOO.

² V upošteveni literaturi je zaslediti tudi poimenovanje Pravilnik BOVS z dne 5. 8. 1943.

³ V tem delu se Vrhovno sodišče sklicuje tudi na 9. točko obrazložitve odločbe Ustavnega sodišča št. U-I-248/96 z dne 30. 9. 1998 (Uradni list RS, št. 76/98, in OdlUS VII, 176).

pravnega reda",⁴ presodilo, da sta bila torej veljavna pravna akta tudi njena predhodnika, in sicer Pravilnik št. I (in kasneje Pravilnik z dne 16. 10. 1943),⁵ ter Pravilnik o organizaciji in poslovanju področnih vojaških sodišč z dne 20. 9. 1943, ki sta prenehala veljati z uveljavitvijo Uredbe o vojaškem kazenskem sodstvu z dne 20. 4. 1944. Slednja pa naj bi prenehala veljati z uveljavitvijo Uredbe o vojaških sodiščih z dne 24. 5. 1944. Kot veljaven pravni akt je Vrhovno sodišče štelo tudi Odlok o formiranju izrednega vojaškega sodišča. Štelo je, da je bilo delovanje vseh sodišč na slovenskem ozemlju potrjeno z Uredbo o vojaških sodiščih z dne 24. 5. 1944. Stališče, da so bila med vojno vojaška sodišča, ki jih je ustanovil GŠ NOV in POS Slovenije, del takratnega sistema in da so njihove sodbe ostale v veljavi, je Vrhovno sodišče podkrepilo s sklicevanjem na Odlok o odpravi in razveljavljenju vseh pravnih predpisov, izdanih med okupacijo, po okupatorjih in njihovih pomagačih, o veljavnosti odločb, izdanih v tej dobi, o odpravi pravnih predpisov, ki so veljali v trenutku okupacije po sovražniku (Uradni list DFJ, št. 4 z dne 13. 2. 1945), in zakon, ki je po sprejetju zvezne ustave januarja 1946 odlok uskladiral z njo in potrdil kot Zakon o razveljavljenju pravnih predpisov, izdanih pred 6. 4. 1941 in med sovražnikovo okupacijo (Uradni list FLRJ, št. 86/46 z dne 25. 10. 1946). Ob navedenem je Vrhovno sodišče sprejelo stališče, "da je izpodbijano sodbo izdalo sodišče, ki je bilo del takratnega medvojnega sistema vojaških sodišč na novo nastale oblasti".

Načelo zakonitosti

3. Vrhovno sodišče je zavrnilo očitke pritožnice, da dejanja, za katera je bil obsojen njen oče, niso bila kazniva in da niso bila predpisana z zakonom. Kot nepravilno je ocenilo tezo pritožnice, da Odlok o zaščiti slovenskega naroda ni akt, ki bi imel veljavo materialnega predpisa, in se pri tem sklicevalo na 21. in 17. točko obrazložitve svoje sodbe ter na stališča iz odločbe Ustavnega sodišča št. U-I-249/96 z dne 12. 3. 1998 (Uradni list RS, št. 29/98, in OdlUS VII, 47). Trditve o vprašanju kazenske odgovornosti in krivde ter odnosa do prepovedane posledice, ki naj bi bili enostransko opredeljeni, pa naj vložnica ne bi pojasnila. Vrhovno sodišče je zato navedlo, da teh očitkov ni moglo preizkusiti.⁶ Ob tem je še navedlo, da se šteje Odlok o zaščiti slovenskega naroda za prvi kazenski materialni predpis v okviru narodnoosvobodilnega gibanja v Jugoslaviji, saj naj bi bila v njem uveljavljena materialna definicija kaznivega dejanja kot dejanja, ki je nevarno za slovenski narod kot skupnost in v večji meri za posameznike, določen pa naj bi bil tudi namen kaznovanja. V nadaljevanju je Vrhovno sodišče presodilo, da so dejanja, za katera je bil obsojen Viktor Habič, veljala za kazniva ne le po Odloku o zaščiti slovenskega naroda, temveč tudi po 105. členu Kazenskega zakonika za Kraljevino Jugoslavijo (Službene novine z dne 9. 2. 1929, št. 33-XVI/73 – v nadaljevanju KZK); temu podoben naj bi bil tudi veljavni 386. člena Kazenskega zakonika (Uradni list RS, št. 50/12 – uradno prečiščeno besedilo, 6/16 – popr., 54/15, 38/16, 27/17, 23/20, 91/20, 95/21 in 186/21 – v nadaljevanju KZ-1). Po presoji Vrhovnega sodišča gre za klasično obliko t. i.

---

⁴ Glej točko 8b obrazložitve odločbe Ustavnega sodišča št. U-I-6/93.

⁵ Vrhovno sodišče je navedlo: imenovan Pravilnik BOVS.

⁶ Točka 46 obrazložitve sodbe Vrhovnega sodišča.

izdaje domovine, kar naj bi bilo kaznivo po kazenskih zakonodajah vseh držav. Vrhovno sodišče je navedlo, da so bili vsi obtoženci, tudi oče pritožnice, spoznani za krive, da so storili zločinstvo narodnega izdajstva. Tako imenovano narodno izdajstvo naj bi bilo opredeljeno na začetku sodbe pod točko I: "/.../ pod narodnim izdajstvom naj bi se v danem primeru razumelo kakršnokoli sodelovanje z okupatorjem, ki mu pomaga utrditi oblasti in ga podpira v njegovi borbi proti narodnoosvobodilnemu gibanju bodisi na političnem, bodisi na vojaškem področju, na škodo narodnoosvobodilne borbe in narodovih teženj po osvoboditvi, združitvi in samoodločbi." V Odloku o zaščiti slovenskega naroda naj bi bilo pod točko A, člen I/2 inkriminirano dejanje, "da je izdajalec, kdor stopi neposredno ali posredno v stik z oblastniki okupatorja ali z drugimi sovražniki svobode slovenskega naroda ali z njegovimi zaupniki zaradi uničenja ali trajne okrnitve njegove politične svobode in samostojnosti". Inkriminacija pod točko B, člen II/2 pa naj bi se nanašala na tistega, "ki izda ali ovadi oblastem okupatorjev osebe, ki vodijo, sodelujejo ali podpirajo narodnoosvobodilno gibanje". Dejanje, ki naj bi bilo opisano pod točko I sodbe naj bi bilo treba povezati z dejanji, opisanimi pod točko II, "da so v svojstvu pripadnikov pod točko I navedenih organizacij in formacij izvršili sledeča dejanja", torej v zvezi z opisi dejanj za obsojenega Viktorja Habiča pod točko 11/18, ki naj bi konkretizirala obsojenčevo aktivno delovanje.

4. Glede konkretizacije kaznivih dejanj je Vrhovno sodišče presodilo, da so bila kazniva dejanja znana, opredeljena v predpisih in takšna, da je mogoče trditi, da gre za dejanja, ki so bila priznana kot kazniva po vseh splošnih načelih civiliziranih narodov. Sodelovanje z okupatorjem oziroma v sovražnikovi vojski, izdaja, ki je privedla do aretacij in internacij drugih, kar naj bi pomenilo odreditev prisilnega bivanja na določenem kraju, običajno v taborišču, in usmrnitev, uporaba ljudi kot živi ščit ter tako spravljanje drugih v smrtno nevarnost, ki ima za posledico izgubo življenja, so po presoji Vrhovnega sodišča dejanja, ki so bila kot kazniva priznana tudi v takratni mednarodni skupnosti.⁷ Kot znaki kaznivih dejanj, za katere naj bi bil obsojeni oče pritožnice spoznan za krivega, naj ne bi bili uporabljeni pojmi in dejstva, glede katerih naj ne bi bilo mogoče osredotočeno dokazovanje. Znaki kaznivih dejanj naj bi bili dovolj jasno določeni, in obsojeni Viktor Habič naj ne bi bil obsojen zaradi statusa. Objekt kazenskopravnega varstva pri dejanjih, za katera je bil obsojen Viktor Habič, naj bi bil jasen; to naj bi bilo življenje in telesna celovitost ter osebna svoboda, pa tudi dejavnost, ki naj bi neposredno merila na sodelovanje z okupatorjem, kar naj bi bilo pojasnjeno že v 47. točki obrazložitve sodbe Vrhovnega sodišča. Kot ugotavlja Vrhovno sodišče, je na 53. strani izpodbijane sodbe pojasnjeno, "da imajo dejanja, ki so jih storili obtoženci pod točko II, vse bistvene znake dejanskega stanu posebnih predvsem kriminalnih zločinov (klasičnih kaznivih dejanj), vendar jih sodišče naj ne bi ločeno pravno opredelilo, ker naj bi obtoženci ta dejanja izvršili kot pripadniki pod točko I navedenih organizacij (formacij), zato naj bi šlo le za eno samo zločinstvo narodnega izdajstva". Po presoji Vrhovnega sodišča naj bi bili v opisu dejanj določno in jasno konkretizirani znaki kaznivih dejanj, za katera je bil Viktor Habič spoznan za krivega. Opredelitev kot narodno izdajstvo naj bi tako zajemalo vsa ravnanja,

---

⁷ Glej 47. in 48. točko obrazložitve sodbe Vrhovnega sodišča.

ki naj bi jih obsojenec storil kot pripadnik organizirane "tolerirane in podpirane od okupacijske oblasti v svrhu utrditve te oblasti na slovenskem ozemlju". V zvezi s trditvami pritožnice, da so bila dejanja njenega očeta storjena kvečjemu le v silobranu ali skrajni sili, pa je Vrhovno sodišče pojasnilo, da teh trditev ni presojalo, ker pritožnica svojih navedb ni pojasnila.

5. Vrhovno sodišče je ocenilo tudi navedbe pritožnice o vlogi vaških straž in o tem, da niso podani (vsi) znaki kaznivega dejanja, saj naj bi bile vaške straže obrambna organizacija. V opisu obtožnice naj bi bili pripadniki vaških straž opredeljeni kot kolaboracija, organizirana prek *Milicie voluntaria anticomunista* (MVAC oziroma t. i. vaške straže – v nadaljevanju MVAC), katere namen naj bi bil boj proti partizanskemu gibanju in ne obramba narodove svobode in njegovega obstoja, pri čemer naj bi bil Viktor Habič civilist v samoorganizaciji vaške straže.⁸ Vrhovno sodišče je presodilo, da je bil obsojeni Viktor Habič član MVAC, enot, ki so se ustanovljale in organizirale na podeželju Ljubljanske province ob koncu italijanske ofenzive leta 1942. Šlo naj bi za oborožene enote protirevolucionarnega tabora v Ljubljanski pokrajini od leta 1942 do leta 1943. V začetku avgusta 1942 naj bi se te enote skupaj z legijo smrti vključile v MVAC, ki naj bi bile enote prostovoljne protikomunistične milice. Po ugotovitvah Vrhovnega sodišča je italijanski general M. Roatta konec avgusta izdal posebna navodila za ustanavljanje in delovanje oddelkov MVAC. Vaške straže naj bi imele svoje oddelke, s posredovanjem uradov MVAC naj bi skrbele za oskrbo in oborožitev vaških straž italijanske oblasti. Vaškim stražam naj bi neposredno poveljevali slovenski častniki in podčastniki, postojanke pa naj bi bile pod poveljstvom večjih italijanskih enot, ki naj bi imele pri postojankah svoje častnike za zvezo. Po stališču Vrhovnega sodišča zato ne more imeti statusa žrtve vojnega nasilja tisti, ki je prostovoljno sodeloval na strani agresorja (tako naj bi določal tudi 6. člen Zakona o žrtvah vojnega nasilja). Ker naj bi šlo prav za tak položaj, saj naj bi bil Viktor Habič pripadnik enot MVAC (bela garda), je Vrhovno sodišče ocenilo, da ni mogoče pritrčiti pritožnici o vlogi in pomenu vaških straž, s čimer naj bi utemeljevala očitek, da niso podani znaki kaznivega dejanja in da gre za kršitev kazenskega zakona.

Pravica do obrambe – obrambna procesna jamstva

6. Glede navedb pritožnice, da obdolženi niso imeli možnosti podati ugovora zoper obtožbo in da za pripravo obrambe ni bilo dovolj časa, ker naj bi jim bila obtožba vročena le nekaj ur pred sojenjem, je Vrhovno sodišče najprej pojasnilo, da so bili predhodno že predstavljeni postopki pred vojaškimi sodišči v vojni; šlo naj bi za skrajšane postopke, v katerih naj bi bila kakšna faza tudi preskočena oziroma ukinjena. Zapisalo je, da pritožnica teh trditev ni ustrezno obrazložila, saj naj ne bi pojasnila, kakšne ugovorne navedbe zoper obtožbo bi obdolženi podal, v čem je bila zaradi nezmožnosti ugovora kršena njegova pravica do obrambe in kako naj bi kratek čas vplival na njegovo obrambo.⁹ Po ugotovitvah Vrhovnega sodišča je bila obtožba obsojencu vročena 8. 10.

---

⁸ Glej 50. točko obrazložitve sodbe Vrhovnega sodišča.

⁹ Glej zlasti 29., 33. in 34. točko obrazložitve sodbe Vrhovnega sodišča.

1943, kar naj bi potrdil s svojim podpisom, pred vložitvijo obtožbe naj bi bil zaslišan in naj bi že lahko podal svojo obrambo, na glavni obravnavi naj bi tožilec obtožnico tudi prebral, obsojenec pa naj bi se v zvezi z njo tudi zagovarjal. Vrhovno sodišče je presodilo, da pritožnica z navedenim zatrjuje relativno kršitev določb kazenskega postopka, pri čemer bi morala pojasniti vpliv zatrjevanih kršitev na zakonitost izdane sodbe, česar naj ne bi storila. Po oceni Vrhovnega sodišča pritožnica ni pojasnila niti tega, kako naj bi dejstvo, da ugovora zoper obtožbo ni bilo, vplivalo na zakonitost sodbe. Enako naj bi veljalo tudi za trditev pritožnice, da je bila njenemu očetu kršena pravica do obrambe, ker naj bi imel le kratek čas za pripravo zagovora. Po oceni Vrhovnega sodišča pritožnica prav tako ni pojasnila, v čem je kratek rok za pripravo zagovora vplival na zakonitost sodbe. Ker naj bi šlo za kršitev, ki ni absolutna, bi moral vložnik vpliv na zakonitost sodbe pojasniti, da bi Vrhovno sodišče lahko preizkusilo zatrjevano kršitev. Vrhovno sodišče je tudi pojasnilo, da pritožnica ne zatrjuje, da obsojenec ni imel možnosti seznaniti se z obdolžitvami, da ni mogel podati zagovora in se pred obdolžitvami braniti.

7. Glede očitkov pritožnice, da je bil zagovornik njenega očeta, dr. Martin Briški, hkrati tudi zasliševalec in da je imelo več obdolžencev istega zagovornika v isti kazenski zadevi, je Vrhovno sodišče najprej splošno pojasnilo,¹⁰ da bi šlo v današnjem času za absolutno bistveno kršitev določb kazenskega postopka po 3. točki prvega odstavka 371. člena Zakona o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 176/21 – uradno prečiščeno besedilo – v nadaljevanju ZKP),¹¹ kar bi po sedANJI ureditvi terjalo razveljavitev sodbe. Vendar naj bi bil po oceni Vrhovnega sodišča test presoje, ali je bil postopek zoper obdolžence pošten, v danem primeru manj strog oziroma blažji, saj naj bi bilo treba postopkovne določbe in ravnanje presojati tako z vidika, da je šlo za vojne razmere, kot z vidika presoje, ali je bil postopek pošten in v skladu s tedanjimi pravnimi načeli, torej s pravnimi načeli, ki so veljala v času sojenja po izpodbijani sodbi.

8. Po oceni Vrhovnega sodišča naj bi pritožnica v zahtevi za varstvo zakonitosti trdila le, da so bili zagovorniki v tej zadevi tudi zasliševalci oziroma da so zasliševali obdolžence v predhodnem postopku.¹² Pri tem naj svojih trditev ne bi podrobneje obrazložila. Ob oceni predpisov, ki naj bi bili v konkretnem primeru upoštevni, je Vrhovno sodišče ugotovilo, da tedaj veljavni Zakon o sodnem kazenskem postopanju (v nadaljevanju ZSKP) ni vseboval prepovedi, da kot zagovornik ne sme nastopati nekdo, ki je pred tem opravljal funkcijo preiskovalca. Ocenilo je, da je, ob upoštevanju pravil in načel o temeljnih človekovih pravicah, ki so veljale v času pred drugo svetovno vojno, treba šteti, da so bili vsem obsojencem in tudi Viktorju Habiču postavljeni zagovorniki in zagotovljena pravica do

---

¹⁰ Glej 35. točko obrazložitve sodbe Vrhovnega sodišča.

¹¹ Po tej določbi je bistvena kršitev določb kazenskega postopka podana, če je bila glavna obravnava opravljena brez oseb, katerih navzočnost na glavni obravnavi je po zakonu obvezna, ali če je bil obdolženec, zagovornik, oškodovanec kot tožilec ali zasebni tožilec kljub svoji zahtevi prikrajšan za pravico uporabljati pri preiskovalnih in drugih sodnih dejanjih ali na glavni obravnavi svoj jezik in v svojem jeziku spremljati njen potek.

¹² Glej 36. in 37. točko obrazložitve sodbe Vrhovnega sodišča.

obrambe z zagovornikom. Poleg tega pritožnica trditve, da je dr. Briški, ki je zagovarjal njenega očeta, pred tem opravljal tudi funkcijo preiskovalca, naj ne bi podrobneje obrazložila, niti naj ne bi utemeljila, kako je ta okoliščina vplivala na zakonitost sodbe. Po oceni Vrhovnega sodišča trditev zato ni bila obrazložena tako, da bi jo Vrhovno sodišče sploh lahko preizkusilo.¹³

9. V zvezi z očitkom pritožnice, da je imelo sedem obdolžencev enega skupnega zagovornika, je Vrhovno sodišče navedlo, da je bilo to po prvem odstavku 65. paragrafa tedanjega ZSKP dovoljeno, če ni nasprotovalo koristim obrambe.¹⁴ Kdaj gre za tak položaj, naj bi bilo treba presojati v vsakem konkretnem primeru posebej. Po oceni Vrhovnega sodišča bi bilo v vsakem konkretnem primeru treba presoditi, ali obstaja kolizija interesov obdolžencev, ki bi preprečevala zagovorniku, da svobodno in neovirano izpelje obrambo vsakega od njih. Pritožnica pa naj ne bi zatrjevala, da je bila podana kakršnakoli kolizija interesov pri obrambi obdolžencev, ki jih je zagovarjal dr. Briški, ki je zagovarjal tudi očeta pritožnice, niti naj tega ne bi zatrjevala niti utemeljila s konkretnimi dejstvi in okoliščinami. Le v primeru, če bi pritožnica pojasnila vpliv takšnega ravnanja na zakonitost sodbe, bi lahko po mnenju Vrhovnega sodišča utemeljila kršitev pravice do obrambe in posledično nezakonitost sodbe.

10. Na očitek pritožnice, da je bila obramba njenega očeta zgolj formalna, ker naj bi bili vsi udeleženci prepričani o krivdi obtoženih, zaradi česar naj se razbremenilni dokazi tudi ne bi izvajali, je Vrhovno sodišče odgovorilo, da gre zgolj za splošne trditve, ki jih pritožnica ni utemeljila oziroma konkretizirala. Ker naj bi bilo obsojenemu Viktorju Habiču omogočeno, da poda zagovor in da se brani s pomočjo zagovornika, je po stališču Vrhovnega sodišča neutemeljen očitek o kršitvi pravice do obrambe.¹⁵ Kot dodatno k tej oceni je Vrhovno sodišče med drugim tudi zapisalo,¹⁶ da sta bili ob prisotnosti obdolženega zaslišani dve priči, da se je obdolženi z njima tudi soočil, kar naj bi pomenilo, da mu je bila dana možnost, da ju zaslišuje, njune navedbe preizkusi in s tem izvaja svojo obrambo.

11. Na očitek pritožnice, da je na glavni obravnavi kot sodnik sodeloval dr. Teodor Tomiņšek, ki bi moral biti izločen, saj naj bi bil prvotno določen za tožilca in naj bi zato sproti spremljal zaslišanja obtoženih in že pripravljal obtožnico, je Vrhovno sodišče odgovorilo z naslednjim stališčem.¹⁷ Pojasnilo je, da je že ZSKP prepovedoval, da bi kot sodnik sodeloval nekdo, ki je v isti stvari posloval kot tožilec. Po razlagi Vrhovnega sodišča naj bi "poslovati ali sodelovati v isti zadevi" pomenilo opravljati določena procesna dejanja. Če tisti, ki je imenovan za tožilca, v zadevi aktivno ne deluje in ne opravlja procesnih dejanj kot tožilec, to po oceni Vrhovnega sodišča naj ne bi bilo ovira,

---

¹³ Drugi stavek 36. točke in zaključek 37. točke obrazložitve sodbe Vrhovnega sodišča.

¹⁴ Glej 38. točko obrazložitve sodbe Vrhovnega sodišča.

¹⁵ Točka 39 obrazložitve sodbe Vrhovnega sodišča

¹⁶ Glej 51. točko obrazložitve sodbe Vrhovnega sodišča.

¹⁷ Glej 40. točko obrazložitve sodbe Vrhovnega sodišča.

da ne bi mogel po imenovanju za sodnika opravljati funkcije sodnika in sodelovati pri sojenju. Vrhovno sodišče je nadalje zapisalo tudi ugotovitev, da je bilo 21. 9. 1943 odločeno, da se opravi sojenje, za sodnika naj bi bila določena dr. Kržišnik in dr. Tominšek. Pritožnica pa naj ne bi trdila, da je dr. Tominšek sodeloval v predhodnem postopku ali v fazi preiskave, pojasnila naj tudi ne bi navedb, da je pripravljala obtožnico oziroma opravil kakršnokoli procesno dejanje v funkciji tožilca. Pri tem je Vrhovno sodišče izrecno poudarilo, da pritožnica ni navedla kakršnekoli odločitve o imenovanju dr. Tominška kot tožilca in da tudi ni obrazložila, od kod črpa podlago za svoje trditve. Vrhovno sodišče je med drugim sicer citiralo tudi del spominov dr. Tominška in ocenilo, da naj bi v t. i. kočevskem procesu sodeloval kot sodnik od njegovih prvih začetkov do končne redakcije in odprave pisne sodbe. Po oceni Vrhovnega sodišča pritožnica svojih navedb ni konkretizirala tako, da bi jih Vrhovno sodišče lahko preizkusilo v smeri, ali je na glavni obravnavi dejansko sodeloval sodnik, ki bi moral biti izločen, in ji s tem ni uspelo utemeljiti teze, da njenemu očetu ni sodilo nepristransko in neodvisno sodišče.

12. Pritožnica je v zahtevi za varstvo zakonitosti uveljavljala tudi, da obsojeni niso imeli možnosti, da bi zoper izdano sodbo vložili pritožbo. Vrhovno sodišče je presodilo, da je po današnjih merilih pravica do pritožbe ena od temeljnih pravic posameznika, a da je treba zadevo presojati z vidika takratnih vojnih razmer in splošnih pravnih načel, priznanih od civiliziranih narodov. Ustavi Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev in Kraljevine Jugoslavije naj pravice do pritožbe ne bi šteli kot temeljne pravice; poznal pa naj bi jo tedanji ZSKP. Po stališču Vrhovnega sodišča je v vojnem stanju določene pravice mogoče omejiti (ob tem se sklicuje tudi na 16. člen slovenske Ustave). Navaja, da tudi Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Uradni list RS, št. 33/94, MP, št. 7/94 – v nadaljevanju EKČP) sprva ni zagotavljala pravice do pritožbe, temveč je do tega prišlo šele s Protokolom št. 7 k EKČP z dne 22. 11. 1984. Za primerjavo se Vrhovno sodišče sklicuje tudi na Rimski statut nürnberškega procesa (v nadaljevanju Londonski sporazum), ki naj bi v 26. členu določal podobno, da je sodba Mednarodnega vojaškega sodišča v Nürnbergu dokončna in da je ni možno izpodbijati. Na takšni podlagi je Vrhovno sodišče sklenilo, da zaradi nezmožnosti izpodbijanja sodbe s pritožbo v vojnih razmerah ni mogoče oceniti, da je sodba v nasprotju s takrat sprejetimi pravnimi načeli, ki so jih priznavali vsi civilizirani narodi.¹⁸ Po stališču Vrhovnega sodišča je šlo v obravnavanem primeru za vojaško sodišče v vojni, torej v vojnem stanju, ko se lahko pristojnosti vojaškega sodišča ter postopek pred vojaškimi sodišči v primerjavi z mirnodobnim stanjem, ko so razmere stabilne, znatno spremenijo. Glede na razmere med drugo svetovno vojno, dejstvo, da je šlo za vojaška sodišča, in ob upoštevanju, da pravica do pritožbe ni bila splošno priznana pravica, ki bi sodila med splošne (temeljne) pravice, Vrhovno sodišče zaključuje, da ne gre za kršitev, ki bi vplivala na zakonitost sodbe, saj naj ne bi šlo za omejitev pravice, ki je bila obsojencem priznana po splošnih merilih takratne mednarodne skupnosti.

---

¹⁸ Glej 41. do 43. točko obrazložitve sodbe Vrhovnega sodišča.

13. Na očitke pritožnice, da sodba obsojenim nikoli ni bila vročena, da jim je bila sporočena le ustno in da sploh ni bila izdana, je Vrhovno sodišče odgovorilo z naslednjim stališčem.¹⁹ Pritrdilo je, da bi morala biti sodba v skladu s pravilniki o vojaških sodiščih, ki so veljali v času sojenja pred Izrednim vojaškim sodiščem, tudi pisno izdelana. Navedlo je, da je bila sodba izdelana v novembru 1943, vendar izdelava pisne sodbe ni bila odločilna za presojo, ali je postopek potekal zakonito in ali je bila sodba zakonita. Pojasnilo je, da je v zapisniku oziroma prepisu stenografskega zapisnika kazenske razprave na 84. strani navedeno, da je bila sodba razglašena z bistvenimi razlogi. Slednje naj bi pomenilo, da je sodišče v skladu s prvim odstavkom 288. člena ZSKP sodbo razglasilo tako, da se je prebral njen izrek ter da so bili navedeni razlogi sodbe. S tem naj bi bila podana obrazložitev sodbe (smiselno enako določbo naj bi imel tudi 360. člen ZKP).

14. Nadalje je Vrhovno sodišče pojasnilo, da je bil v času sojenja na Izrednem vojaškem sodišču že vzpostavljen sistem dostave sodb prvostopenjskih sodišč Višjemu vojaškemu sodišču, ki je lahko sodbo potrdilo, spremenilo ali razveljavilo. Šlo naj bi za sistem preizkusa sodbe (aprobacije), zaradi česar naj bi tudi pisno izdelana sodba imela pomen in naj bi bil tudi procesni vidik take sodbe in njene obrazložitve drugačen kot pri sodbi, ki se je ne more izpodbijati, oziroma pri sodbi, ki se ne predloži v preizkus višjemu sodišču. Po oceni Vrhovnega sodišča je v kazenskem postopku bistveni procesni akt razglasitev sodbe, saj sodba velja, ko je razglašena. To naj bi pomenilo, da se stranke in javnost seznanijo s tem, kakšna sodba je bila izrečena, z njeno vsebino v vseh njenih sestavnih delih in s tem, zakaj je sodišče razsodilo tako, kot je navedeno v izreku sodbe. Celoten izrek izpodbijane sodbe naj bi bil tudi zapisan v zapisniku o posvetovanju in glasovanju, ki naj bi ga podpisali vsi člani senata. Kot naj bi izhajalo iz razpravnega zapisnika, naj bi razglasitev sodbe trajala eno uro, razglašena naj bi bila torej z izrekom in bistvenimi razlogi. Po oceni Vrhovnega sodišča ni mogoče pritrditi pritožnici v njeni trditvi, da sodba ni bila izdana. Sodba naj bi bila izrečena in tudi razglašena. Izrek sodbe pa naj bi bil tisti konstitutivni akt v kazenskem postopku, po katerem naj bi sodba postala veljavna. Na glavni obravnavi oziroma po zaključku obravnave izrečena sodba naj bi bila sodba, ki jo predsednik senata razglasi tako, da prebere celoten izrek sodbe iz zapisnika o posvetovanju in glasovanju ter pove bistvene razloge za sprejeto sodbo. Po oceni Vrhovnega sodišča pritožnica ni pojasnila, kako je okoliščina, da pisnega odpravka sodbe Viktor Habič ni prejel in da je bila sodba sporočena samo ustno, vplivala na samo zakonitost izrečene sodbe. Sodba naj bi bila namreč z razglasitvijo po končani glavni obravnavi tudi izrečena. Po stališču Vrhovnega sodišča pisni odpravek sodbe ni imel enakega pomena kot v primeru, da gre za sodbo, zoper katero je dovoljena pritožba, ali pa za sodbo, ki se preizkusi pri sodišču druge stopnje. Ker naj postopek pred sodiščem druge stopnje ne bi bil predviden in je bila sodba dokončna, naj bi pisna obrazložitev sodbe imela podobno funkcijo, kot jo ima ustna obrazložitev ob razglasitvi sodbe.

---

¹⁹ Točka 44 obrazložitve sodbe Vrhovnega sodišča.

15. V zvezi s trditvami pritožnice v zahtevi za varstvo zakonitosti, da je bil njen oče vojni ujetnik, je Vrhovno sodišče presodilo, da za to presojo določba Ženevske konvencije, ki definira vojne ujetnike in na katero se sklicuje pritožnica, ni upoštevna. Svojih trditev, da je bil njen oče vojni ujetnik, pa naj pritožnica ne bi pojasnila oziroma utemeljila tako, da bi jih Vrhovno sodišče lahko preizkusilo. Glede drugih določb Ženevske konvencije, ki jih je citirala pritožnica v zahtevi za varstvo zakonitosti, pa je Vrhovno sodišče presodilo, da je nanje že odgovorilo (glede domnevnih kršitev pravice do obrambe) ali pa jih pritožnica ni utemeljila na način, ki bi Vrhovnemu sodišču omogočil presojo.²⁰

16. V zvezi z očitki pritožnice, da sodba temelji na nezakonitih dokazih, je Vrhovno sodišče navedlo, da pritožnica ni pojasnila, kateri dokazi naj bi bili nezakoniti, zato teh trditev ni moglo presojati.²¹

Očitki pritožnice

17. Pritožnica zatrjuje kršitev pravic iz 21. člena, prvega odstavka 23. člena, prvega odstavka 28. člena in 29. člena Ustave.

18. Pritožnica kot pravilnega na načelni ravni sicer ocenjuje kriterij, ki ga je za presojo njenih očitkov v zahtevi za varstvo zakonitosti postavilo Vrhovno sodišče. Vendar Vrhovnemu sodišču očita, da je to storilo le na deklaratorni ravni. Pri ocenjevanju njenih konkretnih očitkov pa naj bi Vrhovno sodišče ta kriterij razlagalo na način, ki naj bi pomenil odstop od realnosti, oziroma naj pri presoji posameznih očitkov konkretnega kriterija ne bi opredelilo. Po drugi strani pa pritožnica polemizira z izbiro in oceno zgodovinskih dejstev, ki naj bi bila pomembna za presojo. Komunisti oziroma partizani kot revolucionarna oblast naj ne bi bili borci za legalno oblast, saj naj se ne bi borili za Kraljevino Jugoslavijo in vrnitev njenih legalno izvoljenih predstavnikov, temveč naj bi izvajali revolucijo z namenom ukinitve večstrankarske demokracije. V t. i. kočevskem procesu naj bi bili obsojeni pripadniki legalne kraljeve vojske, kot je bil oče pritožnice, obdolžen, da je pripadal belogardističnim tolpom. Glede na navedeno naj pravni akti, ki jih je Vrhovno sodišče upoštevalo kot pravno podlago, ne bi odražali načel, ki so jih priznavali civilizirani narodi.

19. Pritožnica izpodbija tudi legalnost sodišča, ki je sodilo v t. i. kočevskem procesu. Vrhovnemu sodišču očita, da je največji del presoje precej neposrečeno posvetilo utemeljevanju legalnosti sodišča, ki je sodilo njenemu očetu. Pritožnica trdi, da bi težko govorili o sojenju, temveč naj bi šlo zgolj za predstavo za javnost (*show trial*) in s tem za kršitev pravice iz prvega odstavka 23. člena Ustave. Sicer se pritožnica sklicuje na svoje navedbe iz zahteve za varstvo zakonitosti. Do kršitve pravice iz prvega odstavka 23. člena Ustave naj bi prišlo tudi zato, ker sta pri odločanju v senatu Vrhovnega sodišča sodelovali sodnici Vesna Žalik in Maja Tratnik, ki bi morali biti izločeni iz sojenja.

---

²⁰ Točka 52 obrazložitve sodbe Vrhovnega sodišča.

²¹ Točka 53 obrazložitve sodbe Vrhovnega sodišča.

Pritožnica navaja, da je podala zahtevo za njuno izločitev, a naj bi jo predsednica Vrhovnega sodišča zavrnila. Pritožnica meni, da imenovani sodnici zaradi svoje politične profiliranosti nista mogli soditi nepristransko, zato pri odločanju o njeni zahtevi za varstvo zakonitosti ne bi smeli sodelovati. Ena izmed obeh sodnic naj bi v prejšnjem sistemu sodelovala pri sojenju, na katerem so se kršile človekove pravice, hkrati pa naj bi bila hči tožilca na t. i. dachauskih procesih. Druga sodnica pa naj bi bila hčerka sodnice, ki naj bi v nedemokratskem režimu obsodila Jožeta Pučnika na 9 let zapora. Posledično naj bi bila kršena tudi pravica iz 21. člena Ustave, ki zagotavlja varstvo človekove osebnosti in dostojanstva. Dodatno kršitev te pravice pritožnica utemeljuje z dvomom o pristnosti ohranjenih prepisov spisov, kar naj bi kazalo na kršitev privilegija zoper samoobtožbo. Zaradi izginotja originalov naj namreč ne bi bilo mogoče preveriti, ali so obdolženi s svojimi podpisi dejansko potrdili pristnost zapisanega.

20. Kršitev pravice iz prvega odstavka 28. člena Ustave pritožnica vidi v tem, da so njenemu očetu očitali nekaj, kar v času sojenja po zakonu Kraljevine Jugoslavije ni bilo kaznivo, temveč naj bi bila kaznivost določena po aktu politične stranke. Pripadanje narodnoizdajalskim organizacijam naj bi bila zgolj splošna formulacija, iz katere naj ne bi bilo razvidno, kršitev katerega predpisa naj bi pomenila. Šlo naj bi torej za naknadno določitev kaznivosti nekega ravnanja. Šele na samem procesu naj bi definirali pojem plava garda, s katerim naj bi bili označeni pripadniki t. i. Štajerskega bataljona, četniki, ki naj bi bili legalna kraljeva vojska. Kot kaznivo naj bi bilo torej označeno sodelovanje v legalnih vojaških formacijah Kraljevine Jugoslavije. Pritožnica poudarja, da je bilo načelo zakonitosti že v tistem času splošno pravno načelo, ki so ga poznali vsi civilizirani narodi, vključno s Kraljevino Jugoslavijo.²² Obsodba z izrekom drakonskih kazni obsojenim na t. i. kočevskem procesu na podlagi Zaščitnega odloka in Pravilnika št. I naj bi bila v nasprotju s splošnimi načeli civiliziranih narodov, saj naj bi dopuščala, da so bili ljudje na podlagi podzakonskega akta obsojeni na smrt. Omenjena predpisa naj ne bi definirala kaznivosti ravnanj na način, kot se je očital pritožničinemu očetu, in tudi če bi jo, bi bilo po mnenju pritožnice treba upoštevati, da sta to le podzakonska predpisa, ki ju ni sprejel pristojni zakonodajni organ. Šlo naj bi za t. i. "revolucionarno pravo", ki naj ga ne bi sprejel zakonodajni, temveč komunistični organ, katerega primarni cilj naj bi bil legalizacija umorov političnih nasprotnikov. Pritožnica navaja, da je bilo sicer že v času izdaje sodbe po 105. členu KZK kot kaznivo dejanje opredeljeno sodelovanje v sovražnikovih enotah proti Kraljevini. Vendar se komunisti naj ne bi borili za Kraljevino in za to, da bi se na oblast vrnili legalno izvoljeni predstavniki. Borili naj bi se za izvedbo revolucije in ukinitve večstrankarske demokracije. V t. i. kočevskem procesu naj bi bili tako obsojeni pripadniki legalne kraljeve vojske. Pritožnica nasprotuje tudi stališču Vrhovnega sodišča v 17. točki na 11. strani obrazložitve izpodbijane sodbe, da je bilo v 127. členu Ustave LRS določeno, da ostanejo odloki, zakoni in uredbe potrjeni z odločbo Ustavodajne skupščine LRS v veljavi, dokler ne bo o njih izdana končna odločba. To naj bi pomenilo, da je treba

---

²² Po navedbah pritožnice je bilo v prvem paragrafu KZK definirano načelo zakonitosti, po katerem ne sme biti nihče kaznovan za dejanje, za katero ni bilo, preden je bilo storjeno, z zakonom predpisano, da je kaznivo ter kako se bo za tako dejanje kaznoval tisti, ki ga bo storil.

na vse pravne akte gledati kot na pozitivno zakonodajo v formalnem pogledu. Pritožnica meni, da je tako stališče v nasprotju s splošno priznanimi načeli civiliziranih narodov. Nosilci komunistične diktature naj bi na ta način retroaktivno podelili legitimnost odloku, ki so ga sami izdali v vojnem času in s katerim naj bi za zločin razglasili vsak odpor izven Osvobodilne fronte. Pritožnica Vrhovnemu sodišču tudi očita, da je povsem spregledalo kršitev zahteve *lex certa*. Tudi če bi spregledali dejstvi, da Zaščitni odlok ne more biti veljaven materialni predpis in da izdajstvo ni določno opredeljeno ne v obtožnici ne v sodbi, pa naj ne bi bilo dopustno, da Vrhovno sodišče spregleda, da opredelitev očitka iz točke c) II. dela izreka ("da je skupaj z drugimi belogardisti odpeljal v postojanko starše in sestro partizana Vrbinca Antona in jih med borbo uporabil kot živi ščit") pomeni, da gre za kolektivno krivdo, saj naj ne bi bil naveden individualni prispevek vsakega posameznika, torej tudi njenega očeta ne. Kolektivne krivde naj civilizirani narodi nikoli ne bi poznali.

21. V utemeljitev kršitve pravnih jamstev iz 29. člena Ustave pritožnica navaja, da je bilo za komunistični režim kazensko pravo zgolj sredstvo za ohranjanje obstoječe komunistične diktature. Vrhovnemu sodišču očita, da se je v svoji sodbi oprlo izključno na zgodovinarje, ki gledajo na polpreteklo zgodovino skozi optiko zgodovine, ki je bila dovoljena in zapovedana do leta 1990. V celoti pa naj bi spregledalo druge avtorje, ki naj bi iste dogodke razlagali drugače. Takšno opravičevanje logike, da se določene stvari v vojnih razmerah poenostavijo, je po mnenju pritožnice naravnost grozljivo. Do zatrevane kršitve naj bi prišlo tudi zaradi neenakosti orožij med obdolženimi in državo. Kljub temu da naj bi v času sojenja v t. i. kočevskem procesu še vedno veljal ZSKP, ki naj bi določal osemdnevni rok od vročitve obtožbe do začetka glavne obravnave in druga procesna jamstva, naj vse to pri sojenju v obravnavani zadevi ne bi bilo spoštovano. Poleg tega naj bi ljudje, ki so sprva opravljali vlogo preiskovalcev, kasneje nastopali v vlogi zagovornikov (npr. dr. Briški, ki je zagovarjal očeta pritožnice), o krivdi obdolženih pa naj bi bili že vnaprej prepričani, zaradi česar naj bi na sojenju služili zgolj za ohranjanje kulise poštenega sojenja, ki naj ga v resnici ne bi bilo. Zaslivanja naj bi izvajali ponoči, z močno svetlobo, brez prisotnosti zagovornika, en zagovornik naj bi zagovarjal sedem obdolženih hkrati, zagovorniki naj ne bi postavili niti enega vprašanja pričam, niti naj ne bi predlagali razbremenilnih dokazov. Obtožnica naj bi bila obdolžencem vročena zgolj uro pred sojenjem, zoper njo naj ne bi imeli možnosti ugovarjati, opis kaznivega dejanja naj bi bil pomanjkljiv, saj naj ne bi bilo navedeno, katere osebe naj bi bile zaradi ravnanj pritožničinega očeta internirane (šlo naj bi za 20 oseb). Pritožnica oporeka tudi stališču Vrhovnega sodišča, da je v postopku zoper njenega očeta odločalo nepristransko sodišče. V zahtevi za varstvo zakonitosti naj bi namreč trdila, da je sodnik dr. Tominšek že prej sodeloval na strani tožilstva, Vrhovno sodišče pa naj bi zgolj navedlo, da je od začetka postopka do izdaje sodbe sodeloval kot sodnik. Zoper sodbo naj obdolženci tudi ne bi imeli možnosti pritožbe. Tudi pisni odpravek sodbe naj obdolžencem ne bi bil vročen, saj naj bi jih prej ustrelili. Izdelan naj bi bil šele čez nekaj mesecev, ko so bili obdolženci že mrtvi. Vrhovno sodišče naj bi navedene kršitve pokrilo s stališčem, "da se v vojnem času procesna pravila pač poenostavijo in zaostrijo". Pritožnica meni, da tako sojenje ni bilo sojenje, temveč zgolj farsa; temu nasprotno stališče Vrhovnega sodišča naj bi pomenilo kršitev pravnih jamstev iz 29. člena Ustave.

22. Pritožnica Vrhovnemu sodišču nazadnje očita, da ni preizkusilo posameznih njenih navedb iz zahteve za varstvo zakonitosti, in sicer, da je bil njen oče vojni ujetnik, ki je bil nasilno mobiliziran in odpeljan v internacijo, da je sodba temeljila na nezakonitih dokazih in da so bili za umor istih oseb iz obtožnice obsojeni različni ljudje, čeprav je mogoče tako dejanje pripisati zgolj eni osebi, oziroma se ni opredelilo do teh navedb. Vrhovno sodišče naj bi tudi napačno presodilo, da pritožnica teh navedb ni zadostno pojasnila.

23. Ustavno sodišče je s sklepom št. Up-629/17 z dne 27. 12. 2019 ustavno pritožbo sprejelo v obravnavo. V skladu s prvim odstavkom 56. člena Zakona o Ustavnem sodišču (Uradni list RS, št. 64/07 – uradno prečiščeno besedilo, 109/12, 23/20 in 92/21 – v nadaljevanju ZUstS) je o sprejemu obvestilo Vrhovno sodišče.

24. Ustavno sodišče je v postopku odločanja o ustavni pritožbi vpogledalo v spis Okrožnega sodišča v Ljubljani št. IV Kr 44338/2012. Okrožno sodišče v Ljubljani je v skladu z določbami Sodnega reda (Uradni list RS, št. 87/16) na podlagi sklepa št. Su-77/2010 z dne 12. 5. 2010 v zadevi št. IV Kr 112/2007 sklenilo, da se kazenski spis Izrednega vojaškega sodišča v Kočevju, s katerim je bil Viktor Habič spoznan za krivega in obsojen na smrt, obnovi.

B. – I.

Izhodišča za presojo

25. Pri oceni, kaj je v obravnavani zadevi predmet presoje, je Ustavno sodišče izhajalo iz stališč, sprejetih v zadevah, ki so v bistvenem primerljive z zadevo pritožnice.²³ Predmet presoje v postopku s to ustavno pritožbo je takó sodba Vrhovnega sodišča, izdana na podlagi zahteve za varstvo zakonitosti, ki jo je vložila pritožnica. Pravnomočna sodba, izdana v t. i. kočevskem procesu leta 1943, zoper katero je pritožnica vložila zahtevo za varstvo zakonitosti, je lahko predmet presoje v postopku s to ustavno pritožbo le toliko, kolikor bi bilo mogoče Vrhovnemu sodišču očitati, da je ob odločanju o pravnem sredstvu zoper tak akt kršilo "katero od človekovih pravic ali temeljnih svoboščin". Upoštevati je namreč treba, da so po 82. členu ZUstS ustavne pritožbe dovoljene samo zoper posamične akte, izdane po uveljavitvi Ustave. Zato Ustavno sodišče kršitev, kolikor so te uperjene neposredno zoper pravnomočno sodbo, izdano v t. i. kočevskem procesu, ni moglo presojati.

26. Kršitve, ki jih pritožnica očita sodbi Vrhovnega sodišča, je treba razdeliti v dva dela. V prvi del sodijo tiste, ki naj bi jih Vrhovno sodišče storilo zato, ker naj ne bi saniralo zatrjevanih kršitev iz pravnomočne sodbe, izdane v t. i. kočevskem procesu. V tem delu lahko Ustavno sodišče ocenjuje le, ali so stališča Vrhovnega sodišča v skladu s splošnimi

---

²³ Glej 4. točko obrazložitve sklepov Ustavnega sodišča št. Up-9/97 z dne 15. 4. 1998 (Uradni list RS, št. 39/98) in št. Up-133/96 z dne 15. 6. 1998.

pravnimi načeli, ki so jih že v času nastanka (in veljavnosti) predpisov priznavali civilizirani narodi. Upoštevati je namreč treba, da se procesna dejanja določenega sodišča lahko presojuje zgolj v luči prava, kakršno je bilo uveljavljeno v času sprejemanja odločitev sodišča.²⁴ To pomeni, da merilo presoje stališč Vrhovnega sodišča, ki se nanašajo na medvojno sojenje, ne izvira iz današnjega pojmovanja vsebine človekove pravice. Stališče pritožnice, da je treba njene očitke, naslovljene na tovrstna stališča Vrhovnega sodišča presojeti z vidika današnjega pojmovanja vsebine človekove pravice, je zato napačno. V drugi del sodijo kršitve (njihov procesni vidik), ki naj bi jih Vrhovno sodišče storilo, ko je odločalo o posameznih očitkih pritožnice v zahtevi za varstvo zakonitosti oziroma se je opredeljevalo do njih. Te kršitve presojava po današnjih standardih.

B. – II.

Očitki pritožnice, na katere Ustavno sodišče ne odgovarja po vsebini

27. Ustavno sodišče ni moglo presojeti očitkov, ki v ustavni pritožbi ostajajo zgolj na splošni ravni. Smiselno enako velja za tiste očitke pritožnice v ustavni pritožbi, ki jih je že v zahtevi za varstvo zakonitosti opredelila zgolj na splošni ravni, kar Vrhovnemu sodišču ni omogočilo vsebinske presoje. Ustavno sodišče se zaveda težav, s katerimi se je pritožnica soočala ob izpodbijanju sodbe, izdane leta 1943, še posebej, ker originalni spis zadeve ni ohranjen in je bil za potrebe odločanja o zahtevi za varstvo zakonitosti obnovljen.²⁵ Vendar tudi Vrhovno sodišče ni moglo premostiti težav pri odločanju o pritožničnih očitkih splošne narave, saj je bilo tudi samo pri tem najprej vezano na procesno dejansko stanje zadeve, iz katerega je moralo izhajati pri presoji. Ob tem pa je treba namreč upoštevati nadaljnje dejstvo, da je v postopku odločanja o pravem sredstvu presoja očitkov mogoča zgolj ob njihovi konkretizaciji in argumentirani utemeljitvi.

28. Pritožnica Vrhovnemu sodišču očita, da stališče o legalnosti sodišča, ki je njenemu očetu sodilo v t. i. kočevskem procesu, pomeni kršitev pravice iz prvega odstavka 23. člena Ustave. V zvezi s tem v ustavni pritožbi Vrhovnemu sodišču očita, da je največji del presoje precej neposrečeno posvetilo utemeljevanju legalnosti sodišča, ki je sodilo njenemu očetu, in da bi težko govorili o sojenju, temveč naj bi šlo zgolj za predstavo za javnost (*show trial*) ter s tem za kršitev pravice iz prvega odstavka 23. člena Ustave. Sicer se pritožnica sklicuje na razloge, navedene v zahtevi za varstvo zakonitosti. To pomeni, da v ustavni pritožbi ne utemelji razlogov zoper stališča, ki jih je sprejelo Vrhovno sodišče

---

²⁴ Glej npr. 6. točko skupnega odklonilnega ločenega mnenja sodnikov Elisabete Fura-Sandström, Davida Thóra Björgvinssona in Inete Ziemele k sodbi senata tretje sekcije Evropskega sodišča za človekove pravice (v nadaljevanju ESČP) v zadevi *Kononov proti Latviji* z dne 24. 7. 2008.

²⁵ Glej v 24. točki obrazložitve te odločbe navedeni sklep Okrožnega sodišča v Ljubljani št. Su-77/2010 z dne 12. 5. 2010, s katerim se je dovolila obnova kazenskega spisa Izrednega vojaškega sodišča v Kočevju.

v zvezi z legalnostjo sodišča, ki je sodilo njenemu očetu v t. i. kočevskem procesu. Upoštevati je namreč treba, da v skladu z ustaljeno ustavnosodno presojo ustavne pritožbe ni mogoče utemeljiti s splošnim sklicevanjem na navedbe in utemeljitve, vsebovane v pravnih sredstvih, izčrpanih pred vložitvijo ustavne pritožbe.²⁶ Ustavna pritožba je namreč posebno (*sui generis*) pravno sredstvo s posebnim obsegom izpodbijanja in presojanja. Zato je treba v ustavni pritožbi na podlagi tretje alineje prvega odstavka 53. člena ZUstS navesti razloge, ki naj bi jo utemeljili. Z golim sklicevanjem na kršitev pravice in na razloge iz predhodnih pravnih sredstev pritožnica ne more utemeljiti očitka zoper zanjo sporna stališča Vrhovnega sodišča. Ustavno sodišče še dodaja, da očitek kršitve prvega odstavka 23. člena Ustave pravnomočni sodbi, izdani v t. i. kočevskem procesu leta 1943, tudi sicer ni oziroma ne more biti upošteven.²⁷ Glede na navedeno Ustavno sodišče očitka zoper stališče Vrhovnega sodišča v zvezi z legalnostjo sodišča po vsebini ni moglo presojati.

29. Očitki pritožnice o kršitvi pravic iz prvega odstavka 23. člena in 21. člena Ustave, ker naj bi pri sojenju v senatu Vrhovnega sodišča sodelovali sodnici, ki naj zaradi njune politične profiliranosti ne bi smeli sodelovati, so preveč splošni, da bi utemeljili zatrjevano kršitev. Zato Ustavno sodišče vsebinske presoje teh očitkov ni moglo opraviti.

30. Ustavno sodišče prav tako ne more vsebinsko presojati očitkov pritožnice, ki jih je tako v zahtevi za varstvo zakonitosti kot v ustavni pritožbi uveljavljala na splošni ravni. Takih očitkov iz zahteve za varstvo zakonitosti tudi Vrhovno sodišče ni moglo oceniti po vsebini. Njegova odločitev je bila tako sprejeta že na ravni ugotavljanja zahtev po konkretizaciji okoliščin, ki opredeljujejo in utemeljujejo uveljavljano kršitev zakona oziroma posamezne pravice, katere kršitev se zatrjuje v zahtevi za varstvo zakonitosti. To je Vrhovno sodišče pritožnici pri opredeljevanju do vsakega izmed naštetih očitkov tudi pojasnilo. Ustavno sodišče je zato v zvezi s temi očitki lahko preizkusilo le, ali so bili izhodiščni splošni kriteriji, ki jih je pri posameznih tako zatrjevanih kršitvah v svojih stališčih uporabilo Vrhovno sodišče, v skladu s takrat upoštevnimi načeli. V navedbah pritožnice v ustavni pritožbi in pregledu zahteve za varstvo zakonitosti pa Ustavno sodišče tudi ni našlo trditev, ki bi izkazovale, da Vrhovno sodišče, ki je pri tem izhajalo iz predpostavke, da je pri odločanju vezano na procesno dejansko stanje, katerega breme utemeljevanja je na stranki, ki vložijo zahtevo za varstvo zakonitosti, svoje presoje ni opravilo v skladu s svojimi pristojnostmi in z zahtevami, ki v procesnem vidiku zanj izhajajo iz določb ZKP in Ustave.

31. Ustavno sodišče ni opravilo vsebinske presoje očitkov o kršitvi privilegija zoper samoobtožbo, ki ga pritožnica sicer pojmuje kot del današnje vsebine 21. člena Ustave. Pritožnica z očitki, da naj zaradi izginotja originalov ne bi bilo mogoče preveriti, ali so obdolženi s svojimi podpisi dejansko potrdili pristnost zapisanega, uveljavlja dvom o

---

²⁶ Glej npr. sklepa Ustavnega sodišča št. Up-80/16 z dne 25. 10. 2016 in št. U-I-186/17, Up-1038/16 z dne 11. 5. 2018, 9. točka obrazložitve.

²⁷ Glej 25. točko obrazložitve te odločbe.

verodostojnosti oziroma o procesnem dejanskem stanju zadeve, kar pa samo po sebi ne more biti predmet presoje v postopku z ustavno pritožbo

32. Zahteva iz prvega odstavka 51. člena ZUstS, po kateri se ustavna pritožba lahko vložijo šele, ko so izčrpana vsa pravna sredstva, vsebuje tudi obveznost po t. i. materialnem izčrpanju pravnih sredstev v postopkih pred pristojnimi sodišči pred njihovim uveljavljanjem v ustavni pritožbi.²⁸ Pritožnica ni izkazala, da je očitek, "da naj bi šlo v točki c) II. dela izreka za kolektivno krivdo, ker naj ne bi bil naveden individualni prispevek vsakega posameznika, torej tudi njenega očeta ne," uveljavljala v zahtevi za varstvo zakonitosti tako, da bi se Vrhovno sodišče do njega moralo opredeliti. Prav tako ni izkazala, da je v zahtevi za varstvo zakonitosti uveljavljala očitek o kršitvi pravice do izvajanja dokazov v korist obdolženca. Zato ni podana procesna predpostavka izčrpanosti pravnih sredstev za obravnavanje teh očitkov v postopku z ustavno pritožbo.

B. – III.

Zgornja premisa presoje

Splošni vidik

33. Ustavno sodišče se je v okviru dosedanje obravnave kazenskih obsodb, povezanih z drugo svetovno vojno, soočalo s sodbami sodišč, ki so bile izdane po vojni, v mirnem času. Obravnavani primer je drugačen, saj je Vrhovno sodišče v izpodbijani sodbi preizkušalo medvojno kazensko obsodbo.

34. Medvojni čas je bil zaobjet le v odločbi Ustavnega sodišča št. U-I-6/93. Vendar je treba stališča iz navedene odločbe o tem, kaj je kriterij presoje, postaviti v kontekst presoje Uredbe o vojaških sodiščih. Šlo je namreč za nezastarljiva kazniva dejanja, kar bi teoretično pomenilo možnost, da bi se postopki odvijali šele danes in bi zato v takem primeru obveljala Ustava. V vseh drugih primerih, kot je npr. tudi primer pritožnice, pa so edini kriteriji presoje torej lahko splošna pravna načela, ki so jih že v času nastanka (in veljavnosti) predpisov priznavali civilizirani narodi. Če je Ustavno sodišče v kakšnem primeru dodalo, da so katera izmed njih tudi danes človekove pravice po Ustavi, pa to samo po sebi še ne pomeni, da je bila Ustava kriterij presoje. To je okoliščina, ki je ključna za opredelitev zgornje premise.

35. Pritožnica v ustavni pritožbi zatrjuje kršitve pravic iz 21. člena, prvega odstavka 23. člena, prvega odstavka 28. člena in 29. člena Ustave. Iz vsebine njenih navedb v bistvu izhaja, da postopek zoper njenega očeta, ki se je končal z izpodbijano sodbo, izdano v t. i. kočevskem procesu, ni bil pošten in da je bilo kršeno načelo zakonitosti. Danes

---

²⁸ Prim. 16. točko obrazložitve odločbe Ustavnega sodišča št. Up-1678/08 z dne 14. 10. 2010 (Uradni list RS, št. 88/10, in OdlUS XIX, 14).

zapoved o poštemem postopku v bistvu pomeni prepoved samovolje državnih organov v postopku zoper posameznika. Navedeno zahtevo (*fair trial* oziroma *fair hearing*) postavljata že 6. člen EKČP in 14. člen Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah (Uradni list SFRJ, št. 7/71, in Uradni list RS, št. 35/92, MP, št. 9/92 – MPDPP). Za pošteno sojenje je bistveno, da ima oseba, katere pravice, dolžnosti ali pravni interesi so predmet sodnega postopka, ustrezne in zadostne možnosti, da zavzame stališče tako glede dejanskih kot glede pravnih vidikov zadeve in da v razmerju do nasprotne stranke ni zapostavljena.²⁹ Pošteno sojenje zagotavljajo torej določbe Ustave, zlasti 22. člen, prvi odstavek 23. člena in v kazenskem postopku 29. člen. Ustavnopravna jamstva v kazenskem postopku (29. člen Ustave) so specialna v razmerju do pravic iz 22. člena Ustave (enako varstvo pravic) in iz prvega odstavka 23. člena Ustave (pravica do sodnega varstva). Člen 29 Ustave zagotavlja obdolžencu minimalno raven pravic,³⁰ katerih namen je, da mu je zagotovljeno pošteno sojenje pred neodvisnim in nepristranskim sodiščem. Pravna jamstva, naštetá v 29. členu Ustave, je zato treba razlagati v luči funkcije, ki jo imajo v kazenskem postopku. Ugotovitev, ali konkretni kazenski postopek ustreza standardu poštenega kazenskega postopka, je odvisna od presoje postopka kot celote. Vendar Ustavno sodišče očitkov pritožnice ne more presojati z vidika danes uveljavljenih standardov, ki se opirajo na vsebino človekovih pravic.³¹ Stališča Vrhovnega sodišča lahko presoja z vidika ob izdaji pravnomočne sodbe uveljavljenih načel, ki so jih takrat priznavali civilizirani narodi. To pomeni, da lahko ocenjuje le, ali je vsebina domnevno spornih stališč Vrhovnega sodišča združljiva s temi načeli.

36. V upoštevnem času, tj. času med drugo svetovno vojno oziroma neposredno po njej, so se v številnih državah v Evropi in tudi drugod po svetu ustanavljala vojaška sodišča kot izredna ali *ad hoc* sodišča, ki so sodelavcem okupatorja (kolaboracionistom) sodila za kaznivo dejanje izdajstva oziroma druga s tem vidikom povezana kazniva dejanja. Z namenom ugotoviti, kakšni so bili v takratnem času standardi poštenega sojenja v postopkih pred vojaškimi sodišči, torej katera načela je mogoče subsumirati pod navedeni standard, je Ustavno sodišče zbralo obsežno gradivo. Preučilo je številne doktrinarne zgodovinskopravne članke o nastanku vojaških sodišč ter o zakonitosti njihovega delovanja med drugo svetovno vojno in neposredno po njej ter o naravi sodnih postopkov, ki so v upoštevnem obdobju tekli pred temi sodišči, kot tudi druge upoštevne vire.³² Med drugim je pripravilo tudi primerjalnopravni pregled pravnih ureditev v

---

²⁹ Glej odločbo Ustavnega sodišča št. Up-120/97 z dne 18. 3. 1999 (Uradni list RS, št. 31/99, in OdlUS VIII, 126).

³⁰ Glej npr. sklep Ustavnega sodišča št. Up-88/94 z dne 31. 5. 1996 (OdlUS V, 201).

³¹ Glej 26. točko obrazložitve te odločbe.

³² Glej med drugim B. Repe, Francija med drugo svetovno vojno: Vprašanje kolaboracije, odpora in epuracije ter možne primerjave s Slovenijo, Borec, Revija za zgodovino, literaturo in antropologijo, št. 561/563 (1998), str. 5–92; H. R. Lottman, *The Purge, The purification of french collaborators after world war II*, William Morrow and Compana, INC, New York 1986; P. Bourdrel, *L'epuration sauvage 1944–1945*, Perrin, Pariz 2002; M. Cobb, *The Resistance – The French fight*

posameznih državah in proučilo upošteveno sodno prakso posameznih držav iz tega obdobja, med drugim tudi sodno prakso francoskih sodišč pri obravnavni kolaboracionistov med drugo svetovno vojno in neposredno po njej (obdobje t. i. epuracije, fr. *épuration*, angl. *purge* oziroma "obdobje čiščenja") in pridobilo podatke francoskega kasacijskega sodišča o presoji tovrstnih sodb.³³ Ustavno sodišče je proučilo tudi upošteveno sodno prakso ESČP. Nekateri izmed teh standardov oziroma kriterijev pa že izhajajo iz obstoječe ustavnosodne presoje, in sicer iz tistega njenega dela, ki se nanaša na presojo posameznih aktov iz upoštevnega časovno primerljivega obdobja.

Vsebina pojma poštenega sojenja v mednarodnopravnem kontekstu in upošteveno časovno obdobje

37. Danes je pošteno sojenje v mednarodnopravnem kontekstu mogoče opredeliti kot eno od splošnih načel mednarodnega prava, iz katerega izhaja več pravic. Kot del običajev mednarodnega prava je pošteno sojenje vključeno tudi v zbirko mednarodnopravnih običajev, ki jih vodi Mednarodno gibanje Rdečega križa in Rdečega polmeseca. Pravilo št. 100, naslovljeno *jamstva poštenega postopka*, tako določa, da brez poštenega postopka, ki zagotavlja vsa bistvena procesna jamstva, nihče ne sme biti obsojen oziroma nikomur ne sme biti naložena kazen.³⁴

---

against the Nazis, Simon & Schuster UK, London, New York 2009; P. Novick, *L'épuration française, 1944–1949*, Balland, Pariz 1985; J. Elster, *Retribution and Reparation in the Transition to Democracy*, Cambridge University Press, Cambridge 2006; L. Fisher, *Military Tribunals: Historical Patterns and Lessons*, CRS Report for Congress, July 9, 2004. Glej tudi Izjavo o spravi Slovenske akademije znanosti in umetnosti, v: Slovenska sprava, Zbornik s prispevki simpozija ob tridesetletnici slovesnosti v Rogu in ob stoletnici rojstva nadškofa dr. Alojzija Šuštarja 24. junija na SAZU, Ljubljana 2021.

³³ Service de documentation, des études et du rapport de la Cour de cassation, Bureau des droits fondamentaux, du droit de l'Union et du droit comparé, Version actualisée au 17 septembre 2021.

³⁴ Pravilo št. 100: Jamstva poštenega postopka; besedilo s komentarjem je v angleščini dostopno na: https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul_rule100.

Komentar tega pravila navaja naslednja procesna jamstva:

- sojenje pred neodvisnim in nepristranskim ter redno ustanovljenim sodiščem,
- domnevo nedolžnosti,
- seznanitev z naravo obtožb in razlogi zanje,
- nujne pravice in sredstva za obrambo (pravico obdolženega, da se brani sam ali z zagovornikom po lastni izbiri, ki mu ga je po potrebi treba zagotoviti tudi brezplačno, zadosten čas in sredstva za pripravo obrambe, pravico svobodne komunikacije z odvetnikom),
- sojenje brez nepotrebne odlašanja,
- pravico predlagati zaslišanje prič,
- pomoč tolmača,
- navzočnost na sojenju,
- obdolženi ni dolžan izpovedati proti sebi ali priznati krivde,

38. Težje pa je opredeliti, kakšen je bil pomen tega pojma v mednarodnopravnem kontekstu v določenih zgodovinskih obdobjih. V nekaterih nacionalnih dokumentih, ki so kasneje imeli pomemben vpliv na druge ureditve, so se že konec 18. stoletja izoblikovale nekatere pravice, ki jih je mogoče šteti za osnovo poštenega postopka. Virginijska listina pravic je že leta 1788 priznavala pravico do molka, pravico biti seznanjen z obtožbami in imeti zadosten čas za pripravo obrambe. Določala je tudi javnost sodnega postopka, prek sodelovanja porote in javnosti sojenja. Francoska Deklaracija o pravicah človeka in državljana je leta 1789 omejevala izvršno oblast pri poseganju v posameznikovo svobodo in je odvzem prostosti dopuščala le v zakonsko predvidenih primerih in ob obstoju zadostnega suma storitve kaznivega dejanja. Vsebovala je tudi že načelo *nullum crimen, nulla poena sine lege*. Čeprav so se ta načela postopno uveljavila tudi širše in so postala nujna v demokratičnih družbah, pa je šele po drugi svetovni vojni v okviru Organizacije združenih narodov (v nadaljevanju OZN) prišlo do mednarodnopravne kodifikacije človekovih pravic.³⁵

39. Opredeljevanje načela poštenega sojenja, ki ga priznavajo civilizirani narodi (oziroma v današnji terminologiji splošna načela mednarodnega prava), kakršna bi morala biti sojenja v obdobju druge svetovne vojne, se je izkazalo za težavno. Težko je najti strokovno literaturo, ki bi obravnavala to vprašanje.³⁶ Upoštevne novejšje sodne prakse, na katero bi se lahko oprli pri napolnjevanju tega pojma z vsebino iz zadevnega obdobja, je relativno malo. Druga težava je povezana z dejstvom, da je bila v zadevnem času ureditev sodnega postopka načeloma prepuščena nacionalnim ureditvam, večina upoštevnihih mednarodnopravnih instrumentov, ki se nanašajo na jamstva poštenega postopka, pa je bila sprejeta šele po drugi svetovni vojni. Izkušnje iz druge svetovne vojne so bile v primeru mnogih ključnih mednarodnih instrumentov s tega področja celo povod za njihovo sprejetje oziroma spremembe. Instrumente, ki so veljali v času druge svetovne vojne, so tako nadomestili novejši, z vidika varstva posameznikovih pravic naprednejši instrumenti. V zvezi s povojnimi instrumenti je zato treba upoštevati, da so merila, ki izhajajo iz njih, pa čeprav so bili sprejeti zelo kmalu po koncu druge svetovne vojne, potencialno strožja, kot so bila merila, ki so dejansko veljala v obdobju druge svetovne vojne.

40. Med upoštevniimi mednarodnimi instrumenti imajo sicer osrednje mesto Ženevske konvencije. V času druge svetovne vojne je že veljala Ženevska konvencija o ravnanju z

-
- javnost sojenja,
  - pouk o pravnih sredstvih in rokih,
  - *ne bis in idem*.

³⁵ C. J. M. Safferling, *Towards an International Criminal Procedure*, Oxford University Press, New York 2001, str. 21–22.

³⁶ Glej npr. R. B. Schlesinger, *Research on the General Principles of Law Recognized by Civilized Nations*, *The American Journal of International Law*, let. 51, št. 4 (1957), str. 734–753.

vojnimi ujetniki iz leta 1929 (v nadaljevanju Konvencija 1929).³⁷ Izpostaviti pa je treba, da se je Konvencija 1929 uporabljala le za mednarodne spore, tj. spopade med različnimi državami, in ne za npr. odporiška gibanja, ki so se borila proti oblasti znotraj posamezne države, tj. civilne ali državljanske vojne.

41. Konvencijo 1929 je po koncu druge svetovne vojne nadomestila Ženevska konvencija iz leta 1949 (v nadaljevanju Konvencija III).³⁸ Pomembna dopolnitev Ženevskih konvencij, sprejetih po drugi svetovni vojni, je vključevanje internih oboroženih spopadov. To ureja 3. člen, po katerem se z osebami, ki pri sovražnostih ne sodelujejo dejavno, vključno s pripadniki oboroženih sil, ki so odložili orožje, in tistimi, ki ne morejo sodelovati v boju zaradi bolezni, ran, pridržanja ali drugega vzroka, vedno ravna človeško, brez razlikovanja glede na raso, barvo, vero ali prepričanje, spol, rojstvo, premoženjsko stanje ali kakršnokoli drugo podobno merilo. Točka d) prvega odstavka 3. člena določa, da je zoper navedene osebe prepovedano izrekanje kazni in izvajanje usmrtitev brez predhodne sodbe pravilno ustanovljenega sodišča, ki zagotavlja vsa pravna jamstva, ki so pri civiliziranih narodih priznana kot nujna.

42. Komentar h Konvenciji III iz leta 1952³⁹ je v zvezi s prepovedjo izrekanja kazni in izvrševanja usmrtitev brez predhodne sodbe sicer bolj skop. Pojasnjuje pa, da dopuščata kaznovanje in izvrševanje usmrtitev brez predhodnega sojenja preveč možnosti za napake. Tako imenovana sumarna pravičnost je sicer lahko učinkovita zaradi svojega zastrašujočega učinka, vendar pomeni zgolj dodajanje prevelikega števila novih nedolžnih žrtev vsem ostalim nedolžnim žrtvam oboroženega konflikta. Komentar ugotavlja, da vsi civilizirani narodi pri sojenju določajo varovalke, ki naj odpravijo možnost napak, in v konvenciji je bilo pravilno razglašeno, da morajo te varovalke veljati tudi v času vojne. Katere so te varovalke, pa ni navedeno. Posebej je poudarjeno, da je namen te določbe preprečiti sumarno pravičnost, iz nje pa ne izhaja nikakršna imuniteta. Nobene ovire ni za odvzem prostosti osebi, glede katere se domneva krivda (v izvirniku: "a person presumed to be guilty"), da bi jo s tem postavili v položaj, ko ne more povzročati nadaljnje škode. Določba tudi ne vpliva na pravico države, da preganja, obsoja in kaznuje v skladu z zakonom. Novejši komentar iz leta 2016⁴⁰ v okviru poštenega sojenja iz 3. člena navaja,

---

³⁷ Ženevska konvencija o ravnanju z vojnimi ujetniki z dne 27. 7. 1929, v angleščini dostopno na:

<https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/xsp/.ibmmodres/domino/OpenAttachment/applic/ihl/ihl.nsf/0BDEDD046FDEBA9C12563CD002D69B1/FULLTEXT/IHL-GC-1929-2-EN.pdf>.

³⁸ Glej A. Zidar (ur.), Ženevske konvencije in dopolnilni protokoli, I. del – konvencije, MZZ RS in Založba FDV, Ljubljana 2019, str. 146 in nasl.

³⁹ Komentar k 3. členu Konvencije III iz leta 1952, dostopen na: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Comment.xsp?action=openDocument&documentId=466097D7A301F8C4C12563CD00424E2B>.

⁴⁰ Komentar k 3. členu Konvencije III iz leta 2016, dostopen na: https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Comment.xsp?action=openDocument&documentId=59F6CDFA490736C1C1257F7D004BA0EC#553_B.

da gre predvsem za vprašanje, ali je sodišče neodvisno in nepristransko. Pomembno je zlasti, da lahko sodišče svojo vlogo opravlja brez vmešavanja drugih vej oblasti, predvsem izvršne. V današnjem času je treba zahtevo po pravnih jamstvih, ki so pri civiliziranih narodih priznana kot nujna, razlagati v smislu pravnih jamstev, ki so splošno priznana po mednarodnem pravu. Med ta jamstva se prištevajo vsaj tista, ki so naštetá v 6. členu Protokola II iz leta 1977.⁴¹

43. Med upoštevniimi mednarodnopravnimi instrumenti, ki so bili sprejeti relativno kmalu po drugi svetovni vojni, lahko izpostavimo tudi Statut Mednarodnega vojaškega sodišča oziroma Nürnberški statut,^{42,43} ki je urejal delovanje mednarodnega vojaškega sodišča za sojenje največjim zločincem nacističnega režima. V 6. členu je tako vsebovano načelo zakonitosti na način, da so delikti naštetí eksemplifikativno, torej primeroma. V 16. členu pa so določena postopkovna pravila, ki jih je treba spoštovati zaradi zagotavljanja poštenega sojenja. V skladu s temi mora obtožnica vsebovati podrobno opredeljene obtožbe in mora biti obtoženemu v jeziku, ki ga razume, vročena razumen čas pred začetkom sojenja. Obtoženi mora imeti pri vseh procesnih dejanjih možnost podati izjavo glede obtožb proti sebi. Procesna dejanja morajo potekati v jeziku, ki ga obtoženi razume, ali pa je treba zagotoviti prevajanje v tak jezik. Obtoženec mora imeti možnost, da se brani sam ali z zagovornikom. Imeti mora možnost, da sam ali po zagovorniku predlaga dokaze v svojo obrambo in navzkrižno zaslišuje priče tožilstva. Omeniti velja tudi, da je 12. člen Statuta določal, da se sme obtoženemu soditi tudi v njegovi odsotnosti, če ga ni bilo mogoče prijeti ali če sodišče oceni, da je to v interesu pravičnosti. Kot načelo V je bilo načelo, da ima vsakdo, kdor je obtožen kaznivega dejanja po mednarodnem pravu, pravico do poštenega postopka na podlagi dejstev in prava, v okviru OZN sprejeto tudi kot eno od mednarodnopravnih načel iz Nürnberškega statuta in sodb tribunala.⁴⁴

44. Prvi mednarodnopravni instrument v pravem pomenu besede, ki vsebuje tudi vsebinsko opredelitev poštenega sojenja, je Splošna deklaracija človekovih pravic, ki je

---

⁴¹ Dopolnilni protokol k Ženevskim konvencijam z dne 12. 8. 1949 o zaščiti žrtev nemednarodnih oboroženih spopadov (Protokol II) z dne 8. 6. 1977; glej A. Zidar (ur.), nav. delo, str. 220 in nasl.

⁴² Statut Mednarodnega vojaškega sodišča, 8. 8. 1945, v angleščini dostopen na: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/xsp/.ibmmodres/domino/OpenAttachment/applic/ihl/ihl.nsf/87B0BB4A50A64DEAC12563CD002D6AAE/FULLTEXT/IHL-49-EN.pdf>.

⁴³ Kot je bilo že navedeno, se v tej odločbi uporablja poimenovanje Londonski sporazum.

⁴⁴ Načela mednarodnega prava, ki jih priznava Statut, je z resolucijo 11. 12. 1946 potrdila že Generalna skupščina Združenih narodov (*Affirmation of the Principles of International Law recognised by the Charter of the Nüremberg Tribunal. Resolution 95 (I) of the United Nations General Assembly, 11. december 1946*). Generalna skupščina je Komisijo za mednarodno pravo pooblastila, naj oblikuje vsebino navedenih načel (glej letopis komisije za leto 1950, II. zvezek, str. 181 in nasl., dostopno na: https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1950_v2.pdf).

bila sprejeta 10. 12. 1948.⁴⁵ V skladu z 10. členom Splošne deklaracije je v primeru kakršnekoli kazenske obtožbe vsakdo upravičen ob polni enakosti do pravične in javne obravnave pred neodvisnim in nepristranskim sodiščem. V skladu z 11. členom pa ima, kdor je obtožen kaznivega dejanja, pravico veljati za nedolžnega, dokler ni v skladu z zakonom dokazana njegova krivda v javnem sojenju, v katerem so mu bile zagotovljene vse možnosti za obrambo. Nihče ne sme biti spoznan za krivega kateregakoli kaznivega dejanja zaradi storitve ali opustitve, ki ni bilo določeno kot kaznivo dejanje po notranjem ali mednarodnem pravu v času, ko je bilo storjeno. Prav tako se ne sme izreči strožja kazen od tiste, ki jo je bilo mogoče izreči, ko je bilo kaznivo dejanje storjeno.

45. Iz posameznih sodnih procesov, ki so potekali pred vojaškimi sodišči v času med drugo svetovno vojno oziroma neposredno po njej, je mogoče ugotoviti, da so bile sestave senatov določene za vsak proces posebej, obdolženim pa so bili zagovorniki postavljeni.⁴⁶ Sodišča oziroma njihove sestave so bile predmet ustanavljanja z odloki, bodisi predsednika države⁴⁷ bodisi začasnih vlad.⁴⁸ Za dejanja sodelovanja z okupatorjem oziroma dejanja kolaboracionistov je bila predvidena bodisi uporaba posameznih določb kazenskih zakonikov, ki so v posameznih državah veljali v času druge svetovne vojne,⁴⁹ ali pa so v posameznih državah določili posamezna nova kazniva dejanja.⁵⁰ Za kazniva dejanja narodnega izdajstva oziroma s tem vidikom v bistvenem primerljiva kazniva dejanja so sodišča obsojenim praviloma izrekala smrtne obsodbe, pogojna obsodba ni bila dovoljena, prav tako ni bila dopustna pritožba, odločbe so morale biti obrazložene, obsojeni pa je lahko zaprosil zgolj za pomilostitev.⁵¹ Kazniva dejanja narodnega izdajstva oziroma sodelovanja z okupatorjem, za katera je bila obsojencem izrečena smrtna kazen, tudi niso bila predmet amnestije po koncu druge svetovne vojne.⁵² Na vidik poštenosti

---

⁴⁵Besedilo je dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateral/mednarodno-pravo/bf55533011/Splosna-deklaracija-clovekovih-pravic.pdf>.

⁴⁶ Glej npr. zadevo *The Nazi Saboteur Case* v: L. Fisher, nav. delo, str. 37–43.

⁴⁷ Tako npr. odlok predsednika Roosevelta 2561 z dne 2. 7. 1942 za ustanovitev vojaškega sodišča, ki je sodilo v zadevi *The Nazi Saboteur Case* (glej prav tam, str. 38).

⁴⁸ Tako npr. začasna Vlada Republike Francije pod vodstvom de Gaulla.

⁴⁹ Pravno podlago za pregon kolaboracionistov v Franciji so npr. predstavljali 75.–86. člen francoskega kazenskega zakonika. Tako H. Rousso, *L'épuration en France une histoire inachevée*, Vingtième siècle, Revue d'histoire, št. 33 (1992), str. 86.

⁵⁰ Pripravljavci odlokov v Franciji so npr. predvideli novo kaznivo dejanje nacionalne nevednosti (fr. *indignité nationale*). Gre za odlok z dne 26. 8. 1944, dostopen na <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000504738> (str. 767–768).

⁵¹ Tako npr. Visoko sodišče pravice, ki je bilo v Franciji vzpostavljeno 18. 11. 1944 in je bilo pristojno za sojenje članom Vichyske vlade.

⁵² Glej npr. zakone o amnestiji v Franciji iz let 1947, 1951 in 1953. Zakon št. 47-1405 z dne 16. 8. 1947 o amnestiji (*Loi n° 47-1504 du 16 août 1947 portant amnistie*), dostopen na <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000509707>; Zakon št. 51-18 z dne 5. 1. 1951 o amnestiji, uvedbi režima predčasne izpustitve, omejevanju učinkov nacionalne degradacije ter

postopka, ki ga med drugim zagotavljajo tudi vročitev obtožnice obdolžencem, javnost sojenja in soočenje s sovražnimi pričami, je sodišče opozorilo v tretjem od t. i. naknadnih nürnberških procesov, ki so potekali pred ameriškimi vojaškimi sodišči med decembrom 1946 in aprilom 1949.⁵³

46. V sodni praksi ESČP je glede sojenj kolaboracionistom na območju nekdanje Sovjetske zveze v zvezi z baltskimi državami mogoče najti sodbe, ki se nanašajo na obsodbe sodišč baltskih držav po razpadu Sovjetske zveze določenih oseb, odgovornih za vojne zločine (genocid) nad prebivalstvom Litve, Latvije in Estonije med drugo svetovno vojno in po njej.⁵⁴ Gre npr. za sodbi v zadevah *Vasiliauskas proti Litvi* z dne 20. 10. 2015⁵⁵ in *Kononov proti Latviji*, sodba z dne 17. 5. 2010,⁵⁶ v kateri sicer ne gre za medvojno sodbo, ter odločitev o nedopustnosti v zadevi *Penart proti Estoniji* z dne 24. 1. 2006. Tudi ESČP opozarja na standard, po katerem je moralo sojenje biti javno in do obsodbe ni smelo priti brez sodbe. Poleg tega je ESČP v zadevi *Kononov proti Latviji* med drugim opozorilo tudi na pomen načela zakonitosti v kazenskem pravu v zvezi z vprašanjem obstoja zadosti jasne pravne podlage za zločine, za katere je bil pritožnik kasneje obsojen. Kot izhaja iz sodbe ESČP v navedeni zadevi, je pravna podlaga po mednarodnem in nacionalnem pravu za kaznovanje vojnih zločincev in njihovih sodelavcev obsežna.⁵⁷

Sklepno

47. Ob upoštevanju predhodno navedenega in tega, kar že izhaja iz upoštevne ustavnosodne presoje, je kot zgornjo premiso presoje za odločanje v obravnavani zadevi

---

kaznovanju protinacionalnih dejavnosti (*Loi n° 51-18 du 5 janvier 1951 portant amnistie, instituant un régime de libération anticipée, limitant les effets de la dégradation nationale et réprimant les activités antinationales*), dostopen na <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000705473/>; ter Zakon št. 53-681 z dne 6. 8. 1953 o amnestiji (*Loi n° 53-681 du 6 août 1953 portant amnistie*), dostopen na <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000313959>.

⁵³ Gre za sojenje v zadevi *ZDA proti Josefu Altštöterju in drugim* (t. i. sojenje sodnikom). Besedilo sodbe z dne 4. 12. 1947 je v angleščini dostopno na: http://www.worldcourts.com/imt/eng/decisions/1947.12.04_United_States_v_Altstoetter.pdf.

⁵⁴ L. Mälksoo, *The European Court of Human Rights and the Qualification of Soviet Crimes in the Baltic States*, *Human Rights Law Journal*, let. 39, št. 1–12 (2019), str. 19–22.

⁵⁵ *Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights, No punishment without law: the principle that only the law can define a crime and prescribe a penalty*, 31. 12. 2020. https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_7_ENG.pdf.

⁵⁶ Sodba ESČP, po sprejetju katere je rusko ustavno sodišče leta 2015 odločilo, da se lahko v Rusiji implementirajo le tiste sodbe ESČP, ki niso v nasprotju z rusko ustavo. Januarja 2020 je ruski predsednik Putin predlagal, da bi to pravilo zapisali že v samo ustavo kot ustavni amandma.

⁵⁷ ESČP se nanjo sklicuje v 41.–142. točki obrazložitve sodbe v zadevi *Kononov proti Latviji*.

torej treba šteti splošna pravna načela, ki so jih že v času nastanka (in veljavnosti) predpisov priznavali civilizirani narodi.

48. Glede na navedeno je bilo za odločanje o zadevi treba zato najprej oceniti izhodiščna kriterija, ki ju je uvodoma, že na deklaratorni ravni, postavilo Vrhovno sodišče. Vrhovno sodišče je v obrazložitvi izpodbijane sodbe najprej navedlo,⁵⁸ da so v odločbah Ustavnega sodišča št. U-I-6/93 in št. U-I-248/96 navedeni kriteriji o presoji ustavnosti predustavnih predpisov. Med drugim je poudarilo, da je kriterij za presojo teh predpisov predvsem skladnost s takrat veljavnimi splošnimi pravnimi načeli, ki so jih priznavali civilizirani narodi, glede njihove uporabe v novih sojenjih, pa tudi s stališča skladnosti z Ustavo. Kriterij takrat veljavnih splošnih pravnih načel, ki so jih priznavali civilizirani narodi, naj bi bilo mogoče uporabiti tudi pri presoji izpodbijane sodbe z zahtevo za varstvo zakonitosti. Ob sklicevanju na odločbe Ustavnega sodišča št. U-I-6/93, št. U-I-247/96 z dne 22. 10. 1998 (Uradni list RS, št. 76/98, in OdlUS VII, 195) in št. U-I-24/04 z dne 20. 4. 2007 (Uradni list RS, št. 40/07, in OdlUS XVI, 26) je navedlo, da je v konkretnem primeru bistven odgovor na vprašanje, ali je bil postopek uporabljen ali zlorabljen v politične namene oziroma ali je sodba za obsojenega Viktorja Habiča v procesnem in vsebinskem pogledu krivična. V nadaljevanju je Vrhovno sodišče postavilo izhodiščna kriterija za presojo zatrjevanih očitkov pritožnice.⁵⁹ Po prvem kriteriju je treba po oceni Vrhovnega sodišča presojati, ali so bila uporabljena merila, ki so veljala v času sojenja in ki jih uporablja tudi Ustavno sodišče; to naj bi bila pravila, ki jih je človeštvo strnilo v kodeks etičnih vrednot in pravil družbenega sožitja in jih Ustavno sodišče označuje kot splošna pravna načela, ki jih priznavajo civilizirani narodi. Šlo naj bi torej za tiste temeljne pravice, ki so jih civilizirani narodi priznavali že po prvi svetovni vojni. Po drugem kriteriju je po oceni Vrhovnega sodišča treba upoštevati, da je šlo za vojno in vojne razmere. V nadaljevanju Vrhovno sodišče po dr. Pitamicu⁶⁰ najprej povzame pravice (skupina pravic glavne vrste), za katere ugotovi, da jih danes poznamo kot pravice, ki zagotavljajo pošteno sojenje, prav tako omeni omejitve temeljnih pravic, in sicer njihov suspenz v času ogroženosti države oziroma državne organizacije (danes bi lahko bilo to primerljivo z izrednimi razmerami), primeroma v času vojne ali oboroženega upora ali kadar je nujno za zavarovanje javnega reda in miru. Ob tem Vrhovno sodišče doda sicer še pravice, ki sta jih vsebovali Ustava Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev iz leta 1921 in Ustava Kraljevine Jugoslavije iz leta 1931. Vrhovno sodišče ugotavlja, da so med slednjimi določene enake pravice kot tiste, ki naj bi jih navajal dr. Pitamic. Med drugim naj bi bili zajamčeni osebna svoboda, sojenje pred pristojnim sodiščem, zaslišanje pred obsodbo in poziv k obrambi ter *lex certa* in *lex praevia*, kar naj bi bilo primerljivo z današnjimi pravicami iz 19., 23., 28. in 29. člena Ustave.

---

⁵⁸ Glej 14. točko na 8. in 9. strani obrazložitve te sodbe.

⁵⁹ Glej 30. točko na 22. strani obrazložitve te sodbe.

⁶⁰ Vrhovno sodišče se sklicuje na delo L. Pitamic, *Država, družba Svetega Mohorja, 1927* (ponatis GV Založba, Ljubljana 2009).

49. Upoštevajoč predhodno navedeno, izhodiščnima kriterijema, ki ju je za presojo očitkov pritožnice v zahtevi za varstvo zakonitosti v izpodbijani sodbi postavilo Vrhovno sodišče, ni mogoče oporekati.

50. V obsegu, navedenem v nadaljevanju, je moralo Ustavno sodišče oceniti, ali je ustavna pritožba utemeljena.

B. – IV.

Opredelitev obsega presoje

51. Za presojo preostanejo tako očitki pritožnice o kršitvi načela zakonitosti, konkretizirani in izčrpani očitki o kršitvi obrambnih procesnih jamstev ter očitki, da se Vrhovno sodišče v zahtevi za varstvo zakonitosti ni opredelilo do navedb, ki so bile upoštevne za odločitev o zadevi. Ustavno sodišče je presojo opravilo v treh delih.

B. – V.

Presoja očitkov pritožnice o kršitvi načela zakonitosti

52. Pritožnica trdi dvoje. Za medvojno obsodbo njenega očeta naj ne bi obstajala zadostna pravna podlaga, saj naj bi šlo za obsodbo na podlagi aktov, ki niso bili akti v formalnem smislu. Drugi očitek pa je uperjen v to, da naj bi bil oče pritožnice obsojen zaradi statusa – pripadanja določenim formacijam, kar naj ne bi bilo kaznivo. Ustavno sodišče se v tem postopku ne opredeljuje do dokazne ocene sodišča, do resničnosti, ali je bila krivda za storitev kaznivega dejanja dokazana. Z vidika zatrjevanih očitkov pa mora oceniti, ali je bilo zadoščeno načelu zakonitosti, ki so ga že takrat kot načelo priznavali civilizirani narodi.

53. Najprej je bilo treba odgovoriti na prvo trditev pritožnice, po kateri za medvojno obsodbo njenega očeta ni obstajala zadostna pravna podlaga, saj naj bi šlo za obsodbo na podlagi aktov, ki niso bili akti v formalnem smislu.

54. Načelo zakonitosti pri določanju kaznivih dejanj je vsebovala že Deklaracija o pravicah človeka in državljana iz leta 1789,⁶¹ poznal ga je tudi Londonski sporazum.⁶² Prav tako je bila izdaja kot kaznivo dejanje oziroma zločin že v takratni mednarodni skupnosti priznana kot eno od najbolj zavržnih dejanj posameznika, za storitev katerega je bila v večini primerov določena in kasneje tudi izvršena smrtna kazen.⁶³ Tudi iz

---

⁶¹ Glej 8. člen navedene deklaracije.

⁶² Glej 6. člen navedenega sporazuma.

⁶³ Prim. tudi 127. točko obrazložitve sodbe ESČP v zadevi *Kononov proti Litvi*.

posameznih odločb Ustavnega sodišča lahko (smiselno) izluščimo,⁶⁴ da je bilo načelo zakonitosti pri določanju kaznivih dejanj eno izmed načel, ki so ga že v času nastanka in uporabe Odloka SNOO priznavali civilizirani narodi. Uporaba prava, ki bi bila z njim v nasprotju, zato tudi v današnjih sodnih postopkih glede na določbo 28. člena Ustave ne bi mogla biti ustavno dopustna.

55. Izredno vojaško sodišče, ki je od 9. do 11. 10. 1943 sodilo v t. i. kočevskem procesu, je bilo formirano z Odlokom GŠ NOV in POS z dne 8. 10. 1943. Očeta pritožnice je obsodilo s sodbo z dne 11. 10. 1943 zaradi zločinstva narodnega izdajstva. Kot izhaja iz pregledanih upoštevnihi virov, je bil za sojenje pred Izrednim vojaškim sodiščem v t. i. kočevskem procesu v materialnem pogledu upošteven Odlok SNOO, ki je bil podlaga za obsodbo očeta pritožnice, v procesnem pogledu pa med drugim Pravilnik BOVS z dne 5. 8. 1943, upoštevna so bila tudi spremljajoča Navodila oddelkov za sodstvo pri jugoslovanskem Vrhovnem štabu in slovenskem Glavnem štabu,⁶⁵ ki so usmerjala uporabo prej navedenih aktov.

56. Po mnenju Poliča⁶⁶ je bil namen vseh teh prvih aktov, izdanih med drugo svetovno vojno na slovenskem ozemlju,⁶⁷ da se z začasnimi predpisi čim bolj natančno uredi vprašanje sodstva, praksa pa naj bi pokazala, kako je treba postopek dopolnjevati oziroma urejati dalje. Predvsem pa je bil namen, da se z njimi odstrani iz dotedanjega sodstva v vojaških enotah kakršnakoli samovolja. Vivod⁶⁸ pa meni, da je Odlok SNOO pomenil prvi kazenskopravni predpis v NOB. Odlok SNOO je bil potrjen tudi z Zakonom Prezidija ljudske skupščine LRS o potrditvi zgodovinsko važnih odlokov, ki so bili izdani do 20. 11. 1946 (Uradni list LRS, št. 10 z dne 24. 11. 1946).

57. Do narave Odloka SNOO se je v odločbah št. U-I-249/96 in št. U-I-248/96 opredelilo tudi Ustavno sodišče. Med drugim je štelo, da gre za materialni predpis, ki je določal posamezna kazniva dejanja,⁶⁹ in da gre za predpis, ki ga je izdal organ, takrat pristojen za

---

⁶⁴ Glej 18. točko obrazložitve odločbe Ustavnega sodišča št. U-I-6/93, 11. točko obrazložitve odločbe Ustavnega sodišča št. U-I-247/96, 17. točko obrazložitve odločbe Ustavnega sodišča št. U-I-248/96 in 17. točko obrazložitve odločbe Ustavnega sodišča št. U-I-249/96.

⁶⁵ Gre za Navodilo št. 1 z dne 30. 8. 1943, Navodilo št. 2 z dne 16. 9. 1943 in Navodilo št. 3 z dne 6. 10. 1943.

⁶⁶ Z. Polič, Začetki organiziranega sodstva v NOV in POS, Pravniki, let. XIX (1964), str. 312–322.

⁶⁷ Gre zlasti za Odlok SNOO, Odlok o Odredbi z dne 30. 7. in 8. 8. 1942, Odlok o postavitvi brigadnih in odrednih vojaških sodišč z dne 5. 8. 1943 in na tej podlagi izdan Pravilnik BOVS z dne 5. 8. 1943.

⁶⁸ M. Vivoda, Nastanek in razvoj javnega tožilstva v Sloveniji med NOB, Pravniki, let. XIX (1964), str. 322–333.

⁶⁹ Glej 19. točko obrazložitve navedene odločbe, v kateri je Ustavno sodišče med drugim zapisalo, da je določba 7. člena Odloka "določala za posamezna kazniva dejanja sojenje posebnih sodišč in določala nagel, usten in tajen postopek, brez zaslišanja krivca, brez možnosti pritožbe in takojšnjo izvršitev kazni. Takšna ureditev je veljala do 15. avgusta 1943, ko je stopil v veljavo Odlok o

izvrševanje zakonodajne funkcije v Sloveniji.⁷⁰ Odloku SNOO zato ni mogoče pripisati, da je bil zgolj glavna podlaga za obračun z nasprotniki, temveč je lahko predstavljal celo poskus preprečevanja zlorab ali vsaj omejevanja samovolje in izvensodnih likvidacij. Zlorabe prava, ki so se, kot je mogoče razbrati iz novejših zgodovinskih raziskav, nedvomno dogajale, pa same po sebi še ne pomenijo, da je bilo tudi pravo (v primeru pritožnice materialna določba o kaznivem dejanju) takšno, da bi mu morali odreči skladnost s tedaj veljavnimi splošnimi pravnimi načeli, ki so jih priznavali civilizirani narodi.

58. Zoper obširno utemeljitev Vrhovnega sodišča, ki se pri presoji o tem, zakaj je bil Odlok SNOO formalnopravno veljaven akt,⁷¹ med drugim opira tudi na stališče iz odločb Ustavnega sodišča št. U-I-249/96 in št. U-I-248/96, ob predhodno navedenem zato ni ustavnopravnih pomislov.

59. Ustavno sodišče je moralo odgovoriti tudi na drugo trditev pritožnice, da je bil njen oče obsojen zaradi statusa – pripadanja določenim formacijam, kar naj ne bi bilo kaznivo.

60. Odlok SNOO je v svojih materialnih določbah pod A, člen I, med drugim uvrstil kaznivo dejanje "Zaščita naroda", ki se glasi:

---

postavitvi brigadnih in odrednih vojaških sodišč (Slovenski poročevalec, leto IV, št. 15). Ta odlok je že določal, da podrobno organizacijo teh sodišč, poslovanje in postopek ureja poseben pravilnik, ki je bil izdan dne 5. 8.1943, dne 16. 10.1943 pa že nadomeščen s Pravilnikom za organizacijo in poslovanje brigadnih in odrednih vojaških sodišč. Glede materialne opredelitve kaznivih dejanj se je ta pravilnik skliceval na citirani Odlok o zaščiti slovenskega naroda. Postopek po tem pravilniku je obsegal preiskavo, ki jo je izvajal tožilec, javno razpravo z obveznim vodenjem zapisnika, z izdelavo sodbe, zoper katero obsojeni ni imel pravnega sredstva, pač pa je bil vpeljan institut njene potrditve."

⁷⁰ V 9. točki obrazložitve navedene odločbe je Ustavno sodišče med drugim zapisalo: "Tako kot je imel zakonodajno funkcijo v Jugoslaviji AVNOJ in med njegovimi zasedanji Predsedstvo AVNOJ-a, je bil organ državne oblasti za Slovenijo, ki je imel tudi zakonodajno funkcijo, SNOS oziroma med njegovimi zasedanji Predsedstvo SNOS. V točki II 10 Sklepa Zbora odposlancev slovenskega naroda o predstavnstvu in vodstvu slovenske narodnoosvobodilne borbe in o začasnih organih ljudske oblasti slovenskega naroda v vojnem razdobju z dne 3. 10. 1943 (Slovenski poročevalec, leto IV, št. 24 a z dne 18. 10. 1943) je bilo določeno, da v času med zasedanji Slovenskega narodnega osvobodilnega odbora (SNOO) izvršuje njegovo predsedstvo vse pravice, ki grede SNOO. SNOO pa je po točki II 6 in 7 v okviru Jugoslavije izvajal zakonodajno in izvršno oblast slovenskega naroda. SNOO je bil s sklepom o preimenovanju SNOO z dne 19. 2. 1944 (Slovenski poročevalec, leto V, ljubljanska izdaja, št. 4, marec 1944) preimenovan v SNOS. Odloki, zakoni in uredbe, ki jih je izdal SNOS oziroma njegovo Predsedstvo, so bili potrjeni z odločbo Ustavodajne skupščine LRS z dne 20. novembra 1946. Zato je treba šteti, da je izpodbijani zakon sprejelo telo, ki je bilo tedaj pristojno za izvrševanje zakonodajne funkcije v Sloveniji."

⁷¹ Glej 17. in 21. točko obrazložitve sodbe Vrhovnega sodišča.

"Izdajalce se kaznuje s smrtjo.

Izdajalec je:

1. Denunciant.
2. Kdor stopi neposredno ali posredno v stik z oblastniki okupatorjev ali z drugimi sovražniki svobode slovenskega naroda ali z njihovimi zaupniki zaradi uničenja ali trajne okrnitve njegove politične svobode in samostojnosti.
3. Kdor zaradi svoje ali sebične skupinske koristi zbira in odvaja narodne sile za borbo proti osvoboditvi slovenskega naroda ali nudi za tako borbo pomoč s kakršnimi koli sredstvi."

61. Ustavno sodišče je pri odločanju v zadevi št. U-I-6/93 že postavilo bistvene kriterije za oceno, ali posamezna določba zadosti načelu zakonitosti pri določanju kaznivih dejanj, ki so ga kot eno izmed načel priznavali civilizirani narodi. V 12. točki obrazložitve navedene odločbe je med drugim zapisalo naslednje: "V kazenskopravni teoriji je razčiščeno vprašanje o sprejemljivi nomotehnično določni opredelitvi kaznivosti. Pri tem je jasno, da zakonodajalec kot kaznivega ne more opredeljevati nedokazljivega statusa človeka kot po biti opredeljenega hudodelca. Tu se Ustavno sodišče sicer ne spušča v globljo razlago tega vprašanja. Grobo posplošeno gre za to, da pravna varnost v pravnem sistemu ne trpi takih inkriminacij, ki spričo svoje nedoločnosti in nedokazljivosti ne bi mogle postati predmet osredotočenega dokazovanja in sploh spora med državo in posameznikom v kazenskem postopku. /.../ Kazensko pravo vztraja ne pri inkriminaciji osebnosti, ampak pri inkriminaciji dejanj, s katerimi osebnost po svoji volji ali s svojo malomarnostjo pušča dokazljivo konkretno in specifično sled v zaznavnem svetu. Samo taki učinki kaznivih dejanj so namreč dejansko lahko v kazenskem postopku predmet določenega dokazovanja. Samo okrog tako opredeljenih dejstev – ne pa abstraktnega in nedoločenega statusa – lahko v kazenskem postopku nastane spor, v katerem imata obe stranki možnost dokazovati krivdo oziroma nedolžnost. /.../ Problem s statusnimi označbami v kazenskem pravu seveda ni v tem, da 'vojni zločinci' ipd. ne bi smeli biti kaznovani. Vendar je načelu določnosti, ki je eno od podnačel načela zakonitosti v kazenskem pravu, zadoščeno šele, ko je splošna statusna opredelitev kaznivega dejanja specifično in koncizno določena s posameznimi objektivnimi in subjektivnimi elementi ravnanja, okoliščin in (včasih) posledic ravnanja, ki statusni opredelitvi dajejo take vrste vsebino, da o njej lahko nastane konkreten spor, ki ima za predmet oprijemljiv in dokazljiv historični dogodek. Vidimo torej, da je problem s statusnimi inkriminacijami podoben problemu nedoločnosti." Presoja o tem, ali in v kolikšni meri so bile določbe Odloka SNOO zlorabljene v konkretnih kazenskih postopkih, pa ne more biti splošna, temveč je lahko le konkretna v konkretnem kazenskem postopku oziroma v postopku o ustavni pritožbi, kot je zadeva pritožnice. V vsakem posameznem primeru je torej treba ugotoviti, ali ravnanje posameznika izpolnjuje vse znake očitane kaznivega dejanja.

62. Iz obtožnice vojaškega tožilca z dne 8. 10. 1943 izhaja,⁷² da se obtožba zoper 21 poimensko navedenih obtožencev v splošnem delu (tenorju) pod točkama I in II glasi:⁷³

I./ "da so v času okupacije Slovenije po italijanski vojski pripadali izdajalskim organizacijam in vojaškim formacijam, bodisi ustanovljenim bodisi toleriranim in podpiranim od okupacijske oblasti v svrhu utrditve te oblasti na slovenskem ozemlju in borbe proti Osvobodilni fronti slovenskega naroda in Narodno osvobodilni vojski in partizanskim odredom Slovenije kot edinim borcem za osvoboditev od okupatorja."

II./ "da so v svojstvu pripadnikov pod I. navedenih organizacij in formacij izvršili sledeča dejanja: /...

18. Habič Viktor je:⁷⁴

a) bil organizator in pripadnik belogardistične tolpe v Bizoviku od 29. 9. 1942 do 12. 9. 1943,

b) konec septembra 1942 pri italijanski blokadi v Bizoviku izdajal oblečen v italijansko uniformo pripadnike OF, povzročil internacijo 20 Bizovičanov in zahteval smrtno kazen, ki so jo Italijani izvršili nad sledečimi 5 osebami: Mojškerc Jakob, zidarski mojster star 50 let, Janežič Alojz, krojaški mojster, Loboda Rudolf, zidar, Mojšker Lado, star 21 let, vsi iz Bizovika in Hlebš Emil, zidar iz Hrušice; po tej izdaji se je zatekel po italijansko zaščito;

c) ob priliki napada prvega udarnega bataljona Toneta Tomšiča na Bizovik je skupaj z drugimi odpeljal v postojanko bele garde starše in sestro partizana Vrbinca Antona, jih izpostavil med borbo na vrata postojanke tako, da sta bila Vrbinčeva oče in sestra ustreljena;

č) dal ustreliti dva belogardista, ki se pod c.) navedene borbe nista udeležila, češ, da sta pripadnika OF;

d) bil soudeležen ob priliki, ko so mučili in ustrelili Bricljevo iz Bizovika."

V nadaljevanju obtožnica vsebuje splošno in konkretno obrazložitev,⁷⁵ v kateri je glede v tenorju inkriminiranih dejanj in krivde posameznih obtožencev zapisano, da je slednje dokazano z naslednjimi dokazi, in sicer:

"Dejanje pod I./ je dokazano po lastnih priznanjih obtožencev, da so bili pripadniki pod I./ navedenih organizacij oziroma vojaških formacij, izdajalski značaj teh organizacij pa je pojasnjen po gornjih navedbah in ugotovitvah.

---

⁷² Gre za prilogo C2-C8 spisa Okrožnega sodišča v Ljubljani št. IV 44338/2012. Iz navedene obtožnice izhaja, da je kot vojaški tožilec pri Izrednem vojaškem sodišču naveden in podpisan Jernej Stante.

⁷³ Strani 2–3 obtožnice.

⁷⁴ Strani 9–10 obtožnice.

⁷⁵ Strani 10–15 obtožnice.

Subjektivna krivda obtožencev, ki zanikajo, da bi vedeli za protinarodno sodelovanje z okupatorjem, je dokazana glede onih obtožencev, ki so pripadali belogardističnim tolpom in organizacijam po njih lastnem priznanju, glede pripadnikov četniških (plavogardističnih) tolp pa deloma po njih lastnem priznanju, da so imele njihove posadke stike z Italijani in za belo gardo označeno po njih samih kot izdajalsko tvorbo, deloma pa po tem, da so obstajali tako očitni in vsakomur vidni znaki tega sodelovanja, da je povsem neverjeten zagovor, da tega ne bi opazili."

63. Kot je bilo že navedeno, je bilo kaznivo dejanje izdaje eno od dejanj, ki so ga kot zločin oziroma kot kaznivo dejanje poznale in inkriminirale številne države, kar pomeni, da ga je že takrat priznavala mednarodna skupnost. Umori oziroma ovajanje ljudi, ki so bili posledično ubiti, zato zagotovo pomenijo dejanja, ki so bila kot kazniva priznana na tedanji mednarodni ravni. To dejstvo namreč ni moglo ostati neznano očetu pritožnice. Vrhovno sodišče je zato povsem utemeljeno najprej izhajalo iz ugotovitve, da gre za dejanja, ki so bila kazniva tudi v takratni mednarodni skupnosti. Za svojo oceno je navedlo tudi ustrezne pravne podlage in na njihovi podlagi prepričljivo ocenilo, zakaj šteje, da so bili izpolnjeni vsi znaki očitanih kaznivih dejanj. Vrhovno sodišče je tudi po oceni Ustavnega sodišča navedlo konkretne okoliščine, na podlagi katerih je ocenilo, zakaj šteje, da so bili znaki kaznivih dejanj dovolj jasno določeni in je torej pri očetu pritožnice šlo za konkretizacijo kaznivih dejanj. Ustavno sodišče ocenjuje, da se obdolženemu Viktorju Habiču namreč ni očitala "zgolj" inkriminacija statusa po I. točki in II. a) točki izreka sodbe, temveč so se mu očitala konkretna ravnanja, opisana pod točkama b) in c) II. dela izreka sodbe, to je, da naj bi (med drugim) z izdajo povzročil usmritev petih konkretno navedenih ljudi, dva druga človeka pa uporabil za živi ščit. Zato ni mogoče pritrditi pritožnici, da je bil njen oče obsojen zgolj zaradi statusa pripadanja posamezni "obrambni organizaciji".

B. – VI.

Očitki pritožnice o kršitvi obrambnih procesnih jamstev

64. Opredeljevanje načela poštenega postopka v obdobju druge svetovne vojne se je izkazalo za težavno. Med drugim gre za pomanjkanje virov, redke so tudi medvojne sodbe in obsodbe. Iz primerjalnopravnega pregleda izhaja, da so v državah med drugo svetovno vojno v več delih sveta delovala vojaška sodišča, ki so sodila kolaborantom. Njihove odločitve so bile kasneje tudi predmet ocene zakonitosti pred najvišjimi sodišči v državi, posamezne države pa so za posamezne sklope določile tudi amnestijo. Tako je npr. v Franciji kasacijsko sodišče razveljavilo tudi nekaj odločb vojaških sodišč, ki so bila ustanovljena pred 26. 6. 1944, ter se pri tem sklicevalo na dekret z dne 15. 5. 1940. V dveh takšnih odločitvah je odločbo vojaškega sodišča, ki je bilo ustanovljeno brez zahtevanega posredovanja vojaških ali upravnih organov, razveljavilo na podlagi 9. člena zakona o vojaških sodiščih. Kot je pojasnilo, se lahko vojaška sodišča (fr. *tribunaux*

militaires) v času vojne ustanovijo kot posebna vojaška sodišča (fr. *cours martiales*) za sojenje za kazniva dejanja zoper zunanjo varnost države le, če je bil obtoženec, ki je bil priveden pred sodišče, aretiran *in flagrante delicto*.⁷⁶ Kasacijsko sodišče je razveljavilo tudi sodbe vojaških sodišč, če je bil postopek pred temi sodišči začet nezakonito. Tako je zaradi kršitve pravil o pristojnosti razveljavilo sodbo vojaškega sodišča, ki je bilo ustanovljeno z odlokom republiškega komisarja z namenom sojenja za kazniva dejanja, določena v 75. členu in naslednjih kazenskega zakonika,⁷⁷ ker je vojaško sodišče obdolženca obsodilo zaradi kraje. Enako je kasacijsko sodišče odločilo tudi glede sodbe vojaškega sodišča, ki je bilo ustanovljeno z odlokom republiškega komisarja in je v nasprotju z določbami tega odloka odločalo o kršitvi, ki je republiški komisar sodišču ni predložil v odločanje, pri čemer hkrati vladni komisar od republiškega komisarja ni prejel navodila, naj obtožbo podpre, obdolženec pa tudi ni bil pravilno vabljen.⁷⁸ V letih 1947, 1951 in 1953 so bile v Franciji izdane splošne amnestije.⁷⁹ Vendar primerov obsodb za kaznivo dejanje izdajstva z izrečeno smrtno kaznijo niso zajele. Tudi v ZDA so v času oboroženih spopadov tolerirali formiranje vojaških sodišč, katerih sestavo, tožilce in branilce je določal predsednik ZDA. Sodiščem pa je bila prepuščena ureditev postopka. Da je določitev postopka prepuščena sodišču, je določal tudi Londonski sporazum.⁸⁰ Nadalje je treba upoštevati, da tudi ESČP v sodbi v zadevi *Kononov proti Latviji* med drugim povzema iz odločitve ameriškega Vrhovnega sodišča v zadevi *Ex parte quirin* o pristojnosti tajne vojaške komisije, ki ni imela pomislekov zoper pristojnost predsednika ZDA, ki je prepustil pravila postopka vojaškim sodiščem, imenoval tožilce in branilce.⁸¹

65. Kot načela, ki so bila v upoštevnem obdobju priznana v sojenjih pred vojaškimi sodišči, je poleg načela zakonitosti med drugim mogoče prepoznati oziroma izluščiti določanje postopka sojenja s strani sodišč, seznanitev z obtožbo in v njej opredeljenimi očitki o kaznivem dejanju, izjavo obdolženca, javnost sojenja, obrambo z zagovornikom, ki je bil obdolžencu praviloma postavljen, seznanitev obdolženca z razlogi za obsodbo, izrekanje kazni na podlagi sodbe in odsotnost pravnega sredstva zoper obsodbo.

66. Glede očitka pritožnice, da je bil čas med vročitvijo obtožbe in začetkom javne glavne obravnave prekratek, je treba upoštevati predvsem naslednje. Čas med vročitvijo obtožnega akta in začetkom sojenja ni namenjen samemu sebi, temveč pripravi obrambe. Če namreč obdolženemu ni omogočen določen čas, da se seznaní z očitki in v posvetu z zagovornikom pripravi svojo obrambo, je težko govoriti o poštemem postopku. Vendar pa je treba upoštevati, da ima tudi pojem "določen čas" za pripravo obrambe v vojnih

---

⁷⁶ Glej Arrêts de la Cour de cassation, Table 1930-1949, str. 928.

⁷⁷ Člen 75 francoskega kazenskega zakonika je omogočal pregon kaznivih dejanj sodelovanja s tujo oblastjo, ki so bila znana kot obveščevalna dejavnost oziroma obveščanje sovražnika.

⁷⁸ Glej pojasnila kasacijskega sodišča z dne 17. 9. 2021, ki jih je sodišče posredovalo na prošnjo Službe za analize in mednarodno sodelovanje Ustavnega sodišča.

⁷⁹ Podrobneje glej opombo št. 52.

⁸⁰ Glej 13. člen navedenega sporazuma.

⁸¹ Glej 114. točko obrazložitve te sodbe.

razmerah, ko gre za vojno stanje, lahko drugačen časovni pomen, kot ga ima v mirnodobnem času. Ustavno sodišče je že pojasnilo, da procesnih dejanj sodišča ni mogoče presojati v luči današnjih pravil in ocen o tem, kakšen bi bil današnji pogled na razumen čas, potreben za obrambo. Med drugim je npr. Londonski sporazum v točki a) 16. člena govoril o razumnem času, kar je popolnoma neopredeljen termin. Prav tako Ustavnemu sodišču iz zbranih podatkov ni uspelo izluščiti opredelitve, kaj je bil minimalni standard, ki bi bil kot pravno načelo splošno sprejet v upoštevem časovnem obdobju. Zato Ustavno sodišče ne more niti potrditi niti ovreči presoje Vrhovnega sodišča v zvezi s tem. Pritožnica pa v ustavni pritožbi v zvezi s trditvijo o pomanjkanju časa za pripravo obrambe tudi ne navede nobene okoliščine dejanske narave, ki bi omogočala presojo tega očitka po vsebini.

67. Nadaljnji očitek pritožnice je, da je bila njenemu očetu zagotovljena zgolj formalna in neaktivna obramba. Kot je bilo že obrazloženo, so obrambo z zagovornikom pred vojaškimi sodišči kot eno od zahtev poštenega postopka že takrat priznavali civilizirani narodi. Pravica do obrambe z zagovornikom je bila torej zagotovljena že v upoštevem obdobju, praviloma kot obramba s postavljenim oziroma določenim zagovornikom. Obvezno formalno obrambo z zagovornikom je med drugim določal tudi Odlok o formiranju izrednega vojaškega sodišča z dne 8. 10. 1943. Tudi po oceni GŠ NOV in POS je šlo torej za poseben položaj, v katerem se obdolženi niso bili sposobni samostojno in uspešno braniti, zato je bila določena obvezna obramba in s tem pomoč zagovornika kot strokovno usposobljenega za obrambo pravic obdolženih. Iz zapisnika oziroma prepisa stenografskega zapisnika kazenske razprave v t. i. kočevskem procesu izhaja,⁸² da je imel zagovornik dr. Briški aktivno vlogo pri zaslišanju proti očetu pritožnice obremenilnih prič in soočenju očeta pritožnice z njimi ter da je tudi v zaključnem govoru navajal in opozarjal na razne olajševalne okoliščine ter predlagal milo kaznovanje.⁸³ Pritožnica pa tudi v ustavni pritožbi ni izkazala, da obramba njenega očeta ni bila učinkovita, saj ni navedla nobene okoliščine, ki bi kazala na to, da formalno postavljeni zagovornik v procesu sojenja ni želel sam ali na predlog očeta pritožnice bodisi predlagati izvedbe posameznih, zlasti razbremenilnih dokazov bodisi kakorkoli drugače aktivno delovati v korist očeta pritožnice. Prav tako pa ni izkazano, da bi šlo za prepletanje funkcij, ki z vlogo branilca niso bile združljive.

68. Nadalje pritožnica trdi, da sodnik dr. Tominšek ni mogel odločati oziroma soditi nepristransko, ker naj bi bil predhodno določen za opravljanje tožilske funkcije, zato bi moral biti iz postopka sojenja izločen. Trditve pritožnice so na splošni ravni, zato tudi Ustavno sodišče samo ne more presojati o tem, ali je bilo standardu nepristranskega sodnega odločanja, kar je temeljna lastnost vsakega postopka pred sodišči, dejansko zadoščeno, saj je bilo vezano na ugotovljeno procesno dejansko stanje in listine iz vpogledanega spisa. Tudi Ustavno sodišče je procesno situacijo lahko presodilo le s časovnega vidika, v katerem je sojenje pred Izrednim vojaškim sodiščem potekalo. Pri

---

⁸² Glej stran 51 priloge C67–C152.

⁸³ Glej stran 84 priloge C67–C152.

tem je lahko ocenilo zgolj splošna izhodiščna kriterija, ki ju je za to presojo postavilo Vrhovno sodišče. Vrhovno sodišče je ob upoštevanju, da je že ZSKP prepovedoval, da bi kot sodnik sodeloval nekdo, ki je v isti zadevi posloval kot tožilec, nadalje sprejelo razlago, kaj pomeni "poslovati ali sodelovati v isti zadevi". Po razlagi Vrhovnega sodišča naj bi to pomenilo opravljati določena procesna dejanja. Če tisti, ki je imenovan za tožilca, v zadevi aktivno ne deluje in ne opravlja procesnih dejanj kot tožilec, to po oceni Vrhovnega sodišča naj ne bi bila ovira, da ne bi mogel po imenovanju za sodnika opravljati te funkcije in sodelovati pri sojenju. Gre za razumno utemeljevanje Vrhovnega sodišča. Pritožnica v ustavni pritoži tudi ne ponudi nobenih drugačnih okoliščin, ki bi lahko vzbudile dvom o utemeljenosti ugotovitve Vrhovnega sodišča, da je bilo 21. 9. 1943 odločeno, da se opravi sojenje, kot sodnika pa naj bi bila določena dr. Kržišnik in dr. Tominšek, in da naj bi dr. Tominšek tako v kočevskem procesu sodeloval kot sodnik od njegovih prvih začetkov do končne redakcije in odprave pisne sodbe.

69. Eden od nadaljnjih očitkov pritožnice je, da je imelo sedem obtožencev zgolj enega zagovornika in da naj bi funkcijo zagovornika opravljali ljudje, ki naj bi predhodno opravljali funkcijo preiskovalcev. Tudi tu ostajajo očitki pritožnice na splošni ravni in je lahko Ustavno sodišče ocenilo zgolj splošni izhodiščni kriterij, ki ga je pri presoji tega očitka v zahtevi za varstvo zakonitosti v svojem stališču postavilo Vrhovno sodišče. Taka situacija bi danes nedvomno pomenila absolutno bistveno kršitev določb kazenskega postopka po 3. točki prvega odstavka 371. člena ZKP, kar bi po sedanji ureditvi terjalo razveljavitev sodbe, kot to pravilno ugotavlja Vrhovno sodišče. Vendar je bilo procesno situacijo, kot je bilo že povedano, treba oceniti v času, v katerem je sojenje pred Izrednim vojaškim sodiščem potekalo. Pri tem je nedvomno treba izhajati iz že obrazložene predpostavke, da je šlo za vojne razmere, v katerih je bilo merilo za poštenost postopka skladnost s tedanjimi pravnimi načeli, torej s pravnimi načeli, ki so veljala v času sojenja po izpodbijani sodbi. To je pri presoji upoštevalo tudi Vrhovno sodišče, ko je poudarilo, da je bilo bistvo, da so vsi obdolženi imeli tudi zagovornika. Slednje je bil, kot je bilo že obrazloženo, namreč tudi v upoštevnem obdobju standard poštenega sojenja v postopku pred vojaškimi sodišči. Dejstvo, da je imelo več obdolžencev istega zagovornika, pa ne prizadeva temeljnih standardov poštenega postopka. Tako ni mogoče pritrditi navedbam, da naj bi bil današnji standard uporabljen v času druge svetovne vojne pred izrednimi vojaškimi sodišči. Iz zapisnika o zaslišanju očeta pritožnice v preiskavi pa tudi ne izhaja,⁸⁴ da je dr. Briški, ki je zagovarjal pritožničinega očeta, pred tem opravljal tudi funkcijo preiskovalca, kar bi ob drugih konkretno izkazanih okoliščinah lahko kazalo na kolizijo interesov.

70. Pritrditi tudi ni mogoče očitku pritožnice, da je bila njenemu očetu kršena pravica do pritožbe. Kot je bilo že navedeno, pravica do pritožbe zoper sodbo, izdano v postopku pred vojaškimi sodišči, v upoštevnem obdobju ni bila pravica, ki bi jo priznavali civilizirani narodi. Dejstvo namreč je, da je šlo za vojno stanje in za vojaška sodišča, kar je dopuščalo poenostavitev postopka s tega vidika in s tem ukinitvev določenih pravic, med

---

⁸⁴ Glej prilogo C231–C236 iz spisa Okrožnega sodišča v Ljubljani št. IV Kr 44338/2012.

drugim tudi pravico do pritožbe. Danes to npr. dovoljuje tudi prvi odstavek 16. člena Ustave, razen za izjeme, ki so izrecno določene v drugem odstavku 16. člena Ustave. Pravice do pritožbe pa ni med njimi. Stališču Vrhovnega sodišča, ki je konkretno obrazloženo in v katerem se Vrhovno sodišče sklicuje na upoštevne različne pravne in zgodovinske vire, zato ni mogoče oporekati. Takšno stališče podpira tudi mednarodnopravna primerjava z Londonskim sporazumom,⁸⁵ kjer obdolženi prav tako niso imeli pravice do pritožbe, na kar se utemeljeno sklicuje Vrhovno sodišče. Skupek okoliščin, ki jih prepričljivo pojasni Vrhovno sodišče, ima torej tudi po oceni Ustavnega sodišča tak pomen, ki omogoča oceno, da ni šlo za omejitev pravice obsojencem, ki bi jim bila priznana po splošnih merilih takratne mednarodne skupnosti. Zato stališču Vrhovnega sodišča ni mogoče očitati, da bi bilo nezdržljivo z načeli, ki so jih takrat priznavali civilizirani narodi.

71. Pritožnica v ustavni pritožbi tudi trdi, da pisna obrazložena sodba obsojenim nikoli ni bila vročena, saj naj bi bila prej izvršena smrtna kazen, zaradi česar naj sodba ne bi bila izdana. Do tega očitka, ki ga je pritožnica uveljavljala tudi v zahtevi zakonitosti, se je Vrhovno sodišče opredelilo. Vendar Ustavno sodišče tega očitka pritožnice in z njim povezanega stališča Vrhovnega sodišča ni moglo oceniti. Kot je bilo že obrazloženo, je bil v upoštevnem času kot načelo priznan standard, da so vojaška sodišča sama določala postopek in s tem tudi procesna dejanja sodišča. Tako je med drugim določal tudi Londonski sporazum. Vendar iz pregledanih doktrinarnih virov in upoštevne sodne prakse ni bilo mogoče z gotovostjo izluščiti, ali je bila kot splošno uveljavljen oziroma priznan standard postopka pred vojaškimi sodišči določena vročitev pisne obrazložene odločbe pred izvršitvijo kazni, še posebej v primeru, ko je bila posamezniku s sodbo izrečena smrtna kazen. Zato Ustavno sodišče s tem povezanega stališča Vrhovnega ni moglo niti potrditi niti ovreči.

72. V zvezi z zatrjevanimi kršitvami, ki jih danes razumemo kot relativne bistvene kršitve določb postopka, pa je Vrhovno sodišče pritožnici v bistvu le dodatno pojasnilo, da vse te zahteve opredeljujejo jedro ustavnih procesnih jamstev v današnjem času, kar ni sporno. Vendar pa ni mogoče pritrditi Vrhovnemu sodišču v delu, v katerem to navaja, da bi morala vlagateljica v primeru, če bi take očitke, kot npr. o kršitvi pravice do obrambe, obravnavali kot kršitve z današnjega vidika, utemeljiti vpliv te relativne kršitve na zakonitost sodbe, prav tako naj bi morala ustrezno obrazložiti, kako naj bi npr. kratek čas med vročitvijo obtožnice in začetkom sojenja vplival na obdolženčevo obrambo, česar naj ne bi storila. Pri tem je Vrhovno sodišče očitno spregledalo, da v primeru, ko gre v današnjem času za očitek o kršitvah človekovih pravic, po ustaljeni ustavnosodni presoji pritožnikom vpliva teh kršitev na zakonitost pravnomočne sodbe sploh ni treba izkazati.⁸⁶ Vendar kot je bilo že pojasnjeno, merilo presoje stališč Vrhovnega sodišča ne izvira iz današnjega pojmovanja vsebine človekove pravice. Zato se v konkretni zadevi ne poraja

---

⁸⁵ Glej 26. člen navedenega sporazuma.

⁸⁶ Prim. 14. točko obrazložitve odločbe Ustavnega sodišča št. Up-171/14 z dne 9. 2. 2017 (OdIUS XXII, 15).

zadržek, zaradi katerega bi moralo Ustavno sodišče o ustavni pritožbi odločiti drugače, kot izhaja iz izreka te odločbe.

B. – VII.

Očitki pritožnice o kršitvi pravice iz 22. člena Ustave

73. Očitke pritožnice, da Vrhovno sodišče ni preizkusilo posameznih navedb iz zahteve za varstvo zakonitosti, da zato ni dobila prepričljive presoje njenih očitkov, ki so bili pomembni za odločitev o zadevi, in sicer, da je bil njen oče vojni ujetnik, ki je bil nasilno mobiliziran, saj bi bil sicer odpeljan v internacijo, da je sodba temeljila na nezakonitih dokazih in da so bili za umor istih oseb iz obtožnice obsojeni različni ljudje, čeprav naj bi bilo mogoče tako dejanje pripisati zgolj eni osebi, oziroma naj bi Vrhovno sodišče napačno presodilo, da pritožnica teh navedb ni zadostno pojasnila, pa je Ustavno sodišče preizkusilo z vidika (procesnih) zahtev iz 22. člena Ustave.

74. Iz ustaljene ustavnosodne presoje nadalje izhaja, da je obrazložena sodna odločba bistveni del poštenega sodnega postopka. Z njo mora sodišče na konkreten način in z zadostno jasnostjo opredeliti razloge, na podlagi katerih je sprejelo svojo odločitev.⁸⁷ To ne velja le za dejanske navedbe, temveč tudi za pravna vprašanja. Ne glede na pravilo, da sodišče pravo pozna po uradni dolžnosti (*iura novit curia*), se obveznost sodišča do opredelitve (obrazložitve) nanaša tudi na pravna vprašanja. Pri tem sodišče ni dolžno posebej odgovarjati na vsak pravni argument stranke, mora pa se opredeliti do tistih, ki so za presojo primera odločilni. Obrazložitev sodne odločbe je samostojna in avtonomna prvina pravice do poštenega sojenja, ki jo – v okviru pravice do enakega varstva pravic – zagotavlja 22. člen Ustave. Ima izvorno vrednost, ki je v zagotavljanju uvida v razloge za odločitev samega po sebi. Za zagotovitev človekove pravice do poštenega sojenja in za zagotovitev zaupanja v sodstvo je velikega pomena, da stranka, še posebej, če v postopku ni bila uspešna, lahko spozna, kakšni so bili razlogi za odločitev, nanašajočo se na njeno pravico, obveznost oziroma obtožbo proti njej.⁸⁸ Če njenemu pravnemu sredstvu ni ugodeno, mora biti iz obrazložitve sodišča razvidno, da se je to z njenimi argumenti seznanilo in jih obravnavalo; tako stranka ne ostane v dvomu, ali ni sodišče njenih argumentov enostavno prezrlo.⁸⁹ Ustrezna obrazložitev je hkrati tudi pogoj za preizkus razumnosti sprejete odločitve.⁹⁰ Ustava v 125. členu jasna določa, da so sodniki vezani na Ustavo in zakon. Kadar se v kazenskem postopku obravnavajo posegi v človekove pravice – v obravnavanem položaju v pravice, ki med drugim zagotavljajo pošten

⁸⁷ Glej odločbo Ustavnega sodišča št. Up-147/09 z dne 23. 9. 2010 (Uradni list RS, št. 83/10).

⁸⁸ Prim. sklep Ustavnega sodišča št. U-I-302/09, Up-1472/09, U-I-139/10, Up-748/10 z dne 12. 5. 2011 (Uradni list RS, št. 43/11, in OdlUS XIX, 22).

⁸⁹ Prim. odločbo Ustavnega sodišča št. Up-373/97 z dne 22. 2. 2001 (Uradni list RS, št. 19/01, in OdlUS X, 108).

⁹⁰ Glej odločbo Ustavnega sodišča št. Up-1381/08 z dne 23. 9. 2009 (Uradni list RS, št. 80/09).

kazenski postopek –, takšna dolžnost sodnikov izhaja tudi iz četrtega odstavka 15. člena Ustave. Sodišča se morajo zato opredeliti do navedb strank, ki so za odločitev z vidika človekove pravice bistvenega pomena. Če pri tem ocenijo, da so ustavnopravni ugovori oziroma očitki ustavnopravne narave neutemeljeni, jih morajo argumentirano zavrnil. ⁹¹ Vendar očitki pritožnice v tej smeri niso utemeljeni.

75. Vrhovno sodišče se je v izpodbijani sodbi obrazloženo opredelilo do očitka pritožnice v zahtevi za varstvo zakonitosti, da je bil njen oče vojni ujetnik, ki je bil nasilno mobiliziran, saj bi bil sicer odpeljan v internacijo. ⁹² Presodilo je, da za presojo, ali je bil obsojeni Viktor Habič vojni ujetnik, določba iz Ženevske konvencije, ki definira vojne ujetnike, ni relevantna, pritožnica pa svojih trditev, da je bil njen oče vojni ujetnik, ni pojasnila oziroma utemeljila tako, da bi jih Vrhovno sodišče lahko preizkusilo. Glede drugih določb Ženevske konvencije, ki jih je citirala pritožnica v zahtevi za varstvo zakonitosti, pa je Vrhovno sodišče presodilo, da je bodisi nanje že odgovorilo (glede domnevnih kršitev pravice do obrambe) bodisi jih pritožnica ni utemeljila na tak način, da bi omogočila presojo Vrhovnega sodišča. Do katerih za odločitev pomembnih navedb, s katerimi je pritožnica utemeljevala ta očitek v zahtevi za varstvo zakonitosti, se naj Vrhovno sodišče ne bi opredelilo, pa pritožnica v ustavni pritožbi ne pojasni. Zato ne gre za kršitev pravice iz 22. člena Ustave.

76. Pritožnica je v zahtevi za varstvo zakonitosti trdila le, da se sodba opira na dokaze, pridobljene s kršitvijo človekovih pravic in temeljnih svoboščin. ⁹³ Vrhovno sodišče je na navedeni očitek odgovorilo s stališčem, da pritožnica ne pojasni, kateri dokazi so nezakoniti, zato te trditve ni moglo presojati. ⁹⁴ Ob navedenem Vrhovnemu sodišču zato ni mogoče očitati, da ni odločalo v skladu z zahtevami iz 22. člena Ustave.

77. Vrhovno sodišče se je opredelilo tudi do očitkov pritožnice, da so bili za umor istih oseb iz obtožnice obsojeni različni ljudje, čeprav naj bi bilo mogoče tako dejanje pripisati zgolj eni osebi. ⁹⁵ Iz stališča Vrhovnega sodišča izhaja, da če je mogoče kaznivo dejanje pripisati zgolj eni osebi, obsojeni pa sta dve, je to razlog za vložitev zahteve za obnovo postopka, ne pa razlog, ki bi se ga lahko uveljavljalo v zahtevi za varstvo zakonitosti. Tako ni mogoče trditi, da odgovor Vrhovnega sodišča ne temelji na konkretnih in prepričljivih razlogih, kar bi izkazovalo kršitev pravice iz 22. člena Ustave. Te kršitve pa pritožnica tudi ne more izkazati zgolj z oporekanjem dokazni oceni, ki jo je v zvezi s presojanimi očitki naredilo Vrhovno sodišče.

---

⁹¹ Primerjaj odločbo Ustavnega sodišča št. U-I-67/09, Up-316/09 z dne 24. 3. 2011 (Uradni list RS, št. 28/11, in OdlUS XIX, 19).

⁹² Glej 52. točko na 35. in 36. strani obrazložitve sodbe Vrhovnega sodišča.

⁹³ Glej 16. stran zahteve za varstvo zakonitosti.

⁹⁴ Glej 53. točko na 36. strani obrazložitve sodbe Vrhovnega sodišča.

⁹⁵ Glej 45. točko na 31. strani obrazložitve sodbe Vrhovnega sodišča.

78. Ustavno sodišče ni moglo po vsebini presojati očitkov pritožnice, ki v ustavni pritožbi ostajajo zgolj na splošni ravni, prav tako ne očitkov, ki jih je pritožnica utemeljevala s splošnim sklicevanjem na navedbe iz utemeljitve zahteve za varstvo zakonitosti. Upoštevati tudi ni moglo očitkov, za katere pritožnica ni izkazala t. i. materialnega izčrpanja v zahtevi za varstvo zakonitosti.⁹⁶ V delu, v katerem Ustavnemu sodišču ni uspelo izluščiti, kaj je bil minimalni standard, ki bi bil kot splošno pravno načelo sprejet v upoštevnem časovnem obdobju, pa Ustavno sodišče ni moglo niti potrditi niti ovreči presoje Vrhovnega sodišča (*non liquet*).⁹⁷ To pa ne pomeni, da Ustavno sodišče ni moglo odločiti tako, kot izhaja iz izreka te odločbe. Ker ustavna pritožba v delu, v katerem je bila primerna za vsebinsko presojlo Ustavnega sodišča, ni utemeljena, jo je Ustavno sodišče zavrnilo.

C.

79. Ustavno sodišče je sprejelo to odločbo na podlagi prvega odstavka 59. člena ZUstS v sestavi: predsednik dr. Matej Accetto ter sodnici in sodniki dr. Rok Čeferin, Dr. Dr. Klemen Jaklič (Oxford ZK, Harvard ZDA), dr. Rajko Knez, dr. Špelca Mežnar, dr. Marijan Pavčnik in dr. Katja Šugman Stubbs. Sodnika dr. Rok Svetlič in Marko Šorli sta bila pri odločanju v tej zadevi izločena. Ustavno sodišče je odločbo sprejelo s petimi glasovi proti dvema. Proti sta glasovala sodnika Jaklič in Pavčnik, ki sta dala odklonilni ločeni mnenji. Sodnik Čeferin in sodnica Šugman Stubbs sta dala pritrdilni ločeni mnenji.

dr. Matej Accetto
Predsednik

---

⁹⁶ Glej 27. do 32. točko obrazložitve te odločbe.

⁹⁷ Glej 66. in 71. točko obrazložitve te odločbe.